

MS
SINDS 1832

MILITAIRE SPECTATOR

175 jaar

Officiersvorming

HDV-essays

**Zelfstandige logistieke taskforce
Eerst was er gas...
Nederlands joint opereren**

JAARGANG 176

10

2007

Woensdag 14 november 2007

KVBK-BIJEENKOMST OVER:

ISAF Regional Command South

(FOTO AVDD, S. HILCKMANN)

Generaal-majoor Ton van Loon geeft een presentatie over zijn ervaringen als commandant van ISAF Regional Command South (RC-S) in Zuid-Afghanistan. Van Loon kwam in november 2006 voor een half jaar aan het hoofd te staan van de NAVO-troepenmacht in het zes provincies tellende gebied.

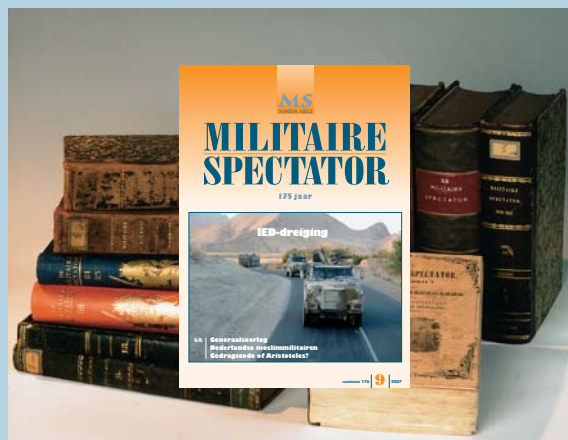
Leden en belangstellenden zijn uitgenodigd deze lezing bij te wonen.

Locatie: Sociëteit De Witte, Plein 24, Den Haag
Tijd: Zaal open om 17.30 uur
Aanvang lezing 18.00 uur

U kunt zich aanmelden via de website van de KVBK (www.kvbk.nl) of bij mw. Gerritsen, telefoon 030-2146005

De Militaire Spectator is sinds 1832 het militair-wetenschappelijk tijdschrift voor en over de Nederlandse krijgsmacht. Het maakt relevante kennis, wetenschappelijke inzichten, ontwikkelingen en praktijkervaringen toegankelijk en slaat zo een brug tussen theorie en praktijk.

De Militaire Spectator stimuleert de gedachtevorming over onderwerpen die de krijgsmacht raken en draagt zodoende bij aan de ontwikkeling van de krijgswetenschap in de breedste zin van het woord. Op deze wijze geeft het tijdschrift inhoud aan zijn missie: het bijdragen aan de professionalisering van het defensiepersoneel en het verhogen van het kennisniveau van overige geïnteresseerden. Daarmee bevordert de Militaire Spectator ook de dialoog tussen krijgsmacht, wetenschap en samenleving.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter
Beoefening van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl

Secretaris en ledenadministratie
luitenant-kolonel KLu E.M. Wijers
Telefoon 0164 - 69 51 90

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Sectie MOW
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

brigade-generaal cav b.d. prof. em.
J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)
Telefoon 071 - 542 18 30
E-mail jmbosch@xs4all.nl

kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker
luitenant-kolonel KLu S.M. Babusch bc
kapitein ter zee P. van den Berg
commodore KLu drs. G.M. Bergsma
drs. P. Donker
luitenant-kolonel MJD mr. drs.
P.A.L. Ducheine
drs. P.H. Kamphuis
luitenant-kolonel KMar drs.
J.A.J. Leijtns
kolonel MPSP drs. F. Matser
brigade-generaal TS ir. R.G. Tieskens
luitenant-kolonel Marns drs.
A.J.E. Wagemaker MA
kapitein-luitenant ter zee
N.A. Woudstra

BUREAUREDACTIE

mw. drs. A. Kool
drs. F.J.C.M. van Nijnatten
NIMH
MPC 58A / Gebouw 203 / Kamer 026
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
Telefoon 070 - 316 51 20 of
070 - 316 51 95
Fax 070 - 316 51 99
E-mail redactiemilitairespectator@
mindef.nl

LIDMAATSCHAP

binnenland € 22,50
studenten € 15,00
buitenland € 27,50

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink
ISSN 0026-3869

NADRUK VERBODEN

Coverfoto: Uitreiking officiersbul aan de
NLDA in Breda, 2006 (Foto Communicatie
NLDA, Elnt. D. van Put)

MILITAIRE SPECTATOR

414

Editoriaal:
Extra veteranen?

416

P.J.E.J. van den Aker
Kennis is macht, karakter is meer!
Initiële officiersvorming aan de Nederlandse Defensie Academie

426

DRIE KRIJGSWETENSCHAPPELIJKE ESSAYS:

427 P.G. van der Tuin
Inzet zelfstandige logistieke taskforce
Waarom Nederland er pas in 2025 opnieuw klaar voor was

432 F.J.G. Lenssen:
Eerst was er gas...
Hoe de zucht naar energie de km vorm heeft gegeven

442 H. Suurveld
De ontwikkeling van het Nederlands joint opereren

447

Meningen van anderen/Antwoord op meningen van anderen

449

Boeken

452

L. Polman:
Bericht uit Afrika – Weegschaaltjes

454

F. Matser:
Tegenwicht – P(r)ikken

456

Samenvattingen / Summaries

EXTRA VETERANEN?

De Nederlandse samenleving telt op dit moment naar schatting 150.000 veteranen. Deze mannen en vrouwen zijn voormalige militairen (of gemilitariseerde burgers) met de Nederlandse nationaliteit die het koninkrijk hebben gediend onder oorlogs- of vergelijkbare omstandigheden, zoals tijdens vredesmissies binnen en buiten het verband van de Verenigde Naties.

De omschrijving van het begrip 'veteraan' dateert formeel uit de *Nota Zorg voor Veteranen in Samenhang* uit 1990. Daarin formuleerde de toenmalige minister A. L. ter Beek de grondslagen voor een veteranenbeleid, met als belangrijkste doelstellingen het vergroten van de maatschappelijke erkenning voor veteranen en het beperken van de negatieve (gezondheids-)gevolgen van hun militaire inzet.

In de afgelopen vijftien jaar heeft het Nederlandse veteranenbeleid een opvallende emancipatie doorgemaakt tot een volwaardig onderdeel van het defensiebeleid. Met vreugde kan worden geconstateerd dat Nederlandse veteranen – maar ook de actief dienenden bij uitzending – steun en waardering krijgen uit brede segmenten in de samenleving. Bij politiek beladen missies valt op dat de gramschap van tegenstanders niet gericht is op de uitvoerders van het beleid maar op de politiek verantwoordelijken (en hun adviseurs). Regering en volksvertegenwoordiging blijken – beter dan voorheen – hun (zware) verantwoordelijkheden te kennen, ook voor wat betreft de effecten van uitzendingen op langere termijn.

Waar na de val van de Berlijnse Muur de toenmalige bevelhebbers nog regelmatig de degens moesten kruisen met de Centrale Organisatie over de principiële noodzaak geld en middelen vrij te maken voor nazorg

aan uitgezonden personeel, staan thans de grondslagen niet meer ter discussie. Het is nu vooral discussie over uitvoering en vervolmaking van beleid dat de klok slaat. Het Veteraneninstituut heeft zich tot belangrijke spin in het veteranenweb ontwikkeld en weet zich – in een wereld vol licht ontvlambare emoties, van tijd tot tijd grote ego's en belangentegenstellingen – soeverein te handhaven.

De veteranenwereld is voortdurend in beweging; er is altijd reuring in de tent. Binnen de doelgroep voltrekt zich een snelle generatiewisseling. De veteranen van de Tweede Wereldoorlog en vooral die van Nederlands-Indië hebben aan de bakermat van het veteranenbeleid gestaan. In 1990 waren van de eerste categorie nog 135.000 man (op: 365.000 ingezette militairen) in leven en van de Indië-veteranen 120.000 man (op: 200.000 ingezette militairen). In 2005 was hun aantal geslonken tot 16.500 respectievelijk 60.000 man en deze aantallen zullen over vijf jaar gehalveerd zijn.

De 'jonge' veteranen – de deelnemers van vredesoperaties uit het postkoloniale tijdperk – zullen binnenkort getalsmatig hun oudere collega's overvleugelen. Over enige tijd zal zich ook een kwantitatieve verschuiving gaan voltrekken tussen de veteranen die als dienstplichtige (al dan niet vrijwillig) zijn ingezet en de militairen die vrijwillig voor de professie hebben getekend. Binnen die zogeheten 'jonge' veteranen kunnen inmiddels ook al weer generaties worden onderscheiden, elk met eigen ervaringen. Wat hen bindt is dat zij onder oorlogs- of vergelijkbare omstandigheden het koninkrijk hebben gediend.

Dat laatste uitgangspunt is een goed fundament voor het veteranenbeleid tot nu toe geweest. Het succes van het beleid maakt

dat sommige groepen oud-militairen ook begerig naar de veteranenstatus lonken. In de euforie van het einde van de Koude Oorlog zagen – zeker aan de overzijde van de Atlantische Oceaan – velen zich als ‘overwinnaars van de Koude Oorlog’. Net als te verwachten valt dat in de Amerikaanse retorica binnenkort ‘overwinnaars’ van de ‘The War on Terror’ en ‘The War on Drugs’ zullen worden aangemerkt. Ook in Nederland worstelen veel postactieve beroepsmilitairen en voormalige dienstplichtigen met de vraag of hun inzet tijdens de Koude Oorlog niet méér erkenning en waardering verdient. Er vallen zelfs geluiden te beluisteren die aandringen op toekenning van de veteranenstatus aan de categorie van Koude-Oorlogmilitairen.

Tijdens de Koude Oorlog hebben honderdduizenden vrijwillig of (in overgrote meerderheid) voor hun nummer de krijgsmacht gediend. Zij hebben wisselende ervaringen. Velen denken met plezier terug aan een vormende periode in hun leven en halen graag ‘dienst-’verhalen op; voor anderen is het een zwarte bladzijde in hun levensverhaal. Sommige militairen hebben ingrijpende gebeurtenissen doorgemaakt, in de vorm van (dodelijke) ongelukken, sterfgevallen, bij het verlenen van militaire bijstand of bij het dienen in Suriname of op de Antillen.

Over de (psychische) consequenties op lange termijn van inzet van sommige dienstplichtige eenheden, bijvoorbeeld de geestdodende site-wachts bij Darp, kunnen met de kennis van nu vraagtekens worden geplaatst. Voor een gespecialiseerd domein als de explosievenopruiming geldt in het bijzonder dat ook aan inzet in vreedstijd grote risico’s zijn verbonden en dat het verschil met operationele inzet bij expeditionair optreden veel minder sterk is dan bij andere eenheden van de krijgsmacht. Voorstanders

van verruiming van de criteria voor de veteranenstatus willen nog wel eens het risico relativeren dat militairen hebben gelopen bij uitzendingen waar het loodgehalte in de lucht (gelukkig!) niet erg hoog is geweest.

Het ministerie van Defensie zou zich nog eens moeten bezinnen op de relatie met de voormalige militairen uit de Koude-Oorlogperiode. Ook zij hebben recht op waardering en aandacht. Verzoeken van oud-militairen om door een monument de herinnering levend te houden aan collega’s die tijdens de dienstdienst het leven hebben gelaten, vinden over het algemeen nu al een positief oor bij de krijgsmachtdelen. Maar kunnen we daarmee volstaan?

Zouden de militairen van het Explosievenopruimingscommando (en zijn voorgangers) niet een tastbaar blijk van erkenning voor hun bijzondere inzet kunnen ontvangen? Zou het nazorginstrumentarium dat inmiddels met succes voor de veteranen is ontwikkeld, ook niet wat vaker kunnen worden benut voor dienstgerelateerde problemen bij bijvoorbeeld de dienstplichtige site-wachters? Maatwerk is bij de Koude-Oorlogmilitairen geboden.

De toekenning van de veteranenstatus aan deze categorie is echter een brug te ver. De Koude Oorlog kan – nog afgezien van de academische vraag hoe deze historische periode in tijd en geografisch moet worden afgebakend – niet op een lijn worden gesteld met het dienen onder oorlogs- of vergelijkbare omstandigheden. De destijds gekozen definitie van het begrip ‘veteraan’ voldoet ook nu nog. Het oprekken van de criteria, en het aldus ‘aanmaken’ van extra veteranen, leidt onherroepelijk tot devaluatie van de huidige (met veel inspanningen verkregen) status van veteraan en moet derhalve van de hand worden gewezen.

Kennis is macht, karakter is meer!¹

Initiële officiersvorming aan de Nederlandse Defensie Academie

drs. P.J.E.J. van den Aker – kolonel der cavalerie*

Inleiding

De krijgsmacht beleeft roerige tijden. In een periode waarin militaire eenheden maximaal worden ingezet in een uiterst complexe en gevaarlijke missie in Uruzgan, het draagvlak daarvoor onder de Nederlandse bevolking groot is en de economie weer aantrekt, blijven 'heroverwegingen', reorganisaties en bezuinigingen de boventoon voeren in de dagelijkse praktijk van Defensie.

Terwijl we cadetten en adelborsten onder toenemende druk op de schaarse middelen (tijd en geld) zo goed mogelijk tot officier proberen op te leiden en te vormen, heffen we tege-

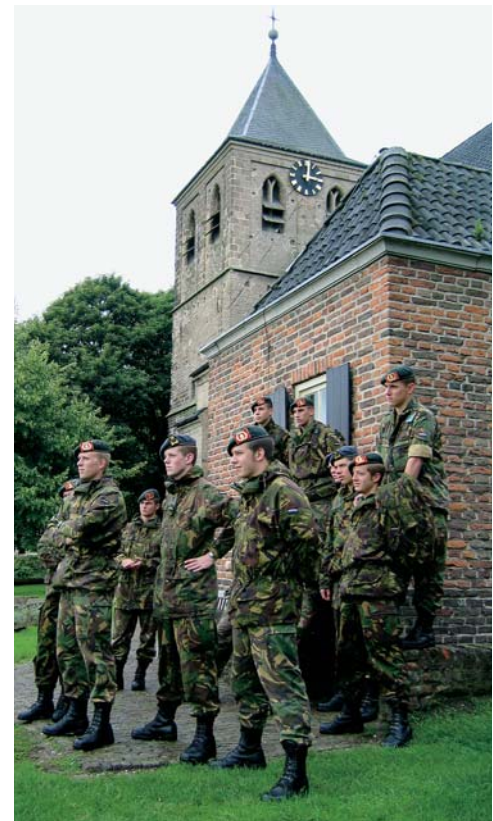
lijkertijd hun eenheden en daarmee hun startfuncties op. Ook vragen we terecht aandacht voor integriteit en andere waarden en normen. Dit vraagt veel van het personeel in het algemeen en van onze toekomstige leiders in het bijzonder. Hoe kunnen en moeten we hen hierop voorbereiden? Hoe moeten we ze vormen tot officieren die in een dergelijke situatie naar behoren kunnen blijven functioneren?

Dit artikel richt zich op de beantwoording van deze vragen. Daartoe zal ik achtereenvolgens ingaan op recente ontwikkelingen, de Nederlandse Defensie Academie, het domein van de officier, de profielschets en de eisen.

Kern van dit artikel is een model voor officiersvorming, waarin ik nader in ga op algemene persoonsvorming, militair-maritieme vorming en wetenschappelijke vorming. Daarna ga ik indicatief en dus kort in op doelen, actoren, instrumenten en het proces van initiële officiersvorming. Ik besluit met een 'ondeugend' voorstel.

Recente ontwikkelingen

Het Koninklijk Instituut voor de Marine en de Koninklijke Militaire Academie, beide onderdeel van de Nederlandse Defensie Academie², leiden al

Vorming te velde

* De auteur is universitair hoofddocent landoptreden bij de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie en is adviseur van de Senaat van het Cadettencorps van de Koninklijke Militaire Academie.

1 SBN Carel Baron de Vos van Steenwijk, Den Helder, 1934. KIMSPIEGEL, nr. 144, 2004/2005.

2 De Nederlandse Defensie Academie bestaat sinds november 2005 uit het Koninklijk Instituut voor de Marine, de Koninklijke Militaire Academie, het Instituut Defensie Leergangen, de Faculteit Militaire Wetenschappen, het Nederlands Instituut voor Militaire Historie en de Leergang Topmanagement Defensie.

sinds mensenheugenis officieren op. Defensie heeft zich gedurende de afgelopen jaren ontwikkeld van een kader-militieleger tot een beroepsleger. Naast wijzigingen in de organisatie en personeelssamenstelling is ook de operationele inzet van de krijgsmacht veranderd.

Was de aandacht voorheen gericht op een zo goed mogelijke voorbereiding op een grootschalig conflict tussen Oost en West, tegenwoordig worden onze eenheden *daadwerkelijk* en *voortdurend* ingezet voor de verdediging van het bondgenootschappelijke grondgebied, ter bevordering van de internationale rechtsorde en stabiliteit, en ten slotte bij de bestrijding van rampen, bij het verlenen van humanitaire hulp en desgevraagd bij het anderszins ondersteunen van het civiel openbaar bestuur.

Grootschalige inzet geschiedt voornamelijk *joint*, *combined* en expeditionair, in een vreemde omgeving en meestal in complexe en instabiele situaties, waar oorlog niet vanzelfsprekend een voortzetting van de politiek met andere middelen is, om de Duitse militair-politieke denker en filosoof Von Clausewitz nog maar eens te parafaseren. De door hem beschreven klassieke oorlog tussen staten wordt steeds vaker verdrongen door nieuwe vormen van oorlog aan de randen van wat wij de 'beschaafde wereld' noemen, met de voor ons in het Westen zo vanzelfsprekende maar voor anderen in de Tweede en Derde Wereld vaak onvoorstelbare rijkdommen.

Volgens Münkler (2004) kenmerken deze nieuwe conflicten zich door privatisering, commercialisering, globalisering en asymmetrie.³ Hierbij is geweld tegen burgers en andere onschuldige derden eerder regel dan uitzondering. Dit geweld wordt veelal gepleegd door *warlords*, criminele bendeleiders, extremistische religieuze fundamentalisten en in toenemende mate zelfs vrouwen en kindsoldaten.

³ Münkler, H. *Die neuen Kriege*. Reinbek bei Hamburg, 2004.

Is dit ook vorming?

ten, waarvan de laatste categorie soms nog wreder en gewetenlozer is dan wat onder volwassenen in tijden van oorlog 'gebruikelijk' is. Het klassiek humanitaire oorlogsrecht (b)lijkt niet meer in alle gevallen te voldoen.

Dit stelt – meer nog dan vroeger – zeer hoge eisen aan militair personeel in het algemeen en aan officieren in het bijzonder. Officieren moeten immers leiding geven aan hun personeel in vaak uiterst complexe en onoverzichtelijke situaties waarin men goed leiderschap van hen eist en waarbij het personeel, zowel burger als militair, van hen afhankelijk is. Zonder hier al te belerend over te willen zijn, komt het er allereerst op neer een 'goed' *mens* te zijn, vervolgens een 'goed' *militair* en ten slotte een 'goed' *officier*.

Dit schept verwachtingen en verplichtingen en betekent onder meer dat het personeel blind moet kunnen vertrouwen op de kennis, kunde en het karakter van hun officieren. Dit vergt opleiding, training en vooral vorming. Voor de officier betekent dit dat hij of zij inhoud moet kunnen geven aan zijn of haar beroepshouding als *commandant*, *adviseur* en *coach*.

De Nederlandse Defensie Academie

De Nederlandse Defensie Academie bereidt adelborsten, cadetten en overige cursisten door opleiding en vorming voor op het officierschap. Juist de combinatie van de militaire en wetenschappelijke opleiding met vorming, maakt van de Nederlandse Defensie Academie een uniek opleidingsinstituut.

In de opleiding gaat het vooral om het overbrengen van relevante kennis en vaardigheden. Bij vormingsactiviteiten, die opleidingsactiviteiten verbreden en verdiepen, staat de persoonlijke bagage (waarden en normen) die nodig is voor een goede functie-ervulling centraal. Het opleidingsgedeelte gericht op het bijbrengen van kennis en vaardigheden is over het algemeen eenduidig en overzichtelijk, met gemakkelijk objectieveerbare eindleerdoelen en meting daarvan.

Bij vorming in een socialisatieproces, dat meer gericht is op beïnvloeding van gedrag en attitude, gaat het nogal eens om minder scherp begrensde activiteiten en effecten, waarbij sub-

jectieve invloeden gemakkelijker een rol kunnen spelen.

Bijna iedereen in de krijgsmacht heeft wel een beeld bij de gewenste officiersvorming. Maar is dit het juiste beeld? Om deze vraag enigszins genuanceerd te kunnen beantwoorden, is het allereerst noodzakelijk eenduidigheid en transparantie te verkrijgen bij het ingewikkelde proces van vorming. Dit artikel beschrijft het richtinggevend kader en de daarbij behorende uitgangspunten voor de vorming van officieren van de Nederlandse krijgsmacht.

Onder vorming versta ik hier: het deel van het opleidings- en trainingsproces van individuele militairen en groepen militairen dat zich erop richt om die persoons eigenschappen en houdingsaspecten aan te leren en te bevorderen die noodzakelijk zijn om in een bepaalde context succesvol te kunnen presteren.⁴ Bij vorming gaat het dus om het bijbrengen en aanscherpen van persoonlijke competenties en talenten die nodig zijn voor een goede functie vervulling voor onbepaalde tijd. Competenties hebben betrekking op het gewenste gedrag van mensen. Naarmate dit gedrag meer overeenstemt met de competenties die de krijgsmacht van belang acht, kan men met meer succes in deze organisatie functioneren. Hierbij ga ik uit van de competenties die Defensie hanteert in het *Competentiewoordenboek*.⁵

Het domein van de officier

Onze krijgsmacht dient als geweldsinstrument in handen van de regering vooral gegarandeerd effectief te zijn. Doelmatigheid is daaraan per definitie ondergeschikt. Het succes van een operationele inzet wordt in het bijzonder bepaald door de combinatie van

individuele kwaliteiten en teamwork van haar personeel.

Een van de belangrijkste kwaliteiten daarbij is leiderschap. Leiderschap is gebaseerd op wederzijds vertrouwen en zelfstandig handelen binnen de aangegeven kaders. Kenmerkend voor leiders zijn verder kameraadschap, mentale en fysieke gehardheid en innerlijke discipline. Officieren vervullen hierbij een belangrijke rol, waarbij zij de belangen van hun personeel zo goed mogelijk in overeenstemming proberen te brengen met de belangen en de gestelde doelen van onze krijgsmacht. Zij dienen hiertoe allereerst opgeleid en gevormd te worden.

De taakstelling en de identiteit van de krijgsmacht bepalen beroepshouding, gedrag en verantwoordelijkheden van onze officieren. Dit geheel vormt het domein van de officier met zijn eigen 'esprit de corps'. Officieren geven hieraan inhoud door hun beroepshouding als commandant/chef, adviseur en coach, gebaseerd op centrale waarden: professionaliteit, discipline, fysieke en mentale weerbaarheid, teamgeest, verantwoordelijkheidsbesef en integriteit.

Elkaar vertrouwen

Ze dragen deze waarden uit in hun rol als leider, gezagsdrager, werkgever, militair denker, planner en coördinator. Ze doen dit in samenwerking met personeel van andere krijgsmacht-delen, zowel in nationaal als internationaal verband.⁶

Profielschets en eisen

De opleiding en vorming van cadetten, adelborsten en cursisten dient gebaseerd te zijn op een door de krijgsmacht-delen overeengekomen en door de Commandant der Strijdkrachten vastgesteld officiersprofiel en de daaruit voortvloeiende eisen voor de officiersopleidingen.

Omdat de Commandant der Strijdkrachten dit nog niet heeft gedaan, hanteer ik in dit artikel een conceptprofiel. Dit profiel en de daarvan afgeleide eisen bestaan uit een algemeen deel en een specifiek deel. Dit artikel beperkt zich tot het algemene deel. Hierbij zijn de volgende dimensies van belang: de omgeving waarin de officier optreedt, de rollen

Militaire zelfverdediging
(Foto Communicatie NLDA)

4 OTCO. Basisdocument *De Mentale Component* van 4 oktober 2004.

5 MinDef-HDP *Competentiewoordenboek Defensie*. Den Haag, september 2004.

6 BLS. *Domein van de Officier*. Den Haag, april 2004.

De helpende hand...
(Foto Communicatie NLDA)

Hierbij bezit de officier de attitude, de kennis, het inzicht en de vaardigheden die hem in staat stellen tot het organiseren, inrichten, beheersen en besturen van relevante militaire bedrijfsprocessen in 'normale' situaties en de functies van militair optreden in operaties te velde rondom (gesimuleerde) crisissituaties.

Een model voor officiersvorming

De Nederlandse krijgsmacht heeft vanaf het ontstaan van de Koninklijke Militaire Academie in 1828 er al voor gekozen een belangrijk deel van haar officieren vanaf het begin zo mogelijk geheel maar in ieder geval partieel wetenschappelijk op te leiden.⁷ Daarna is deze keuze steeds weer bevestigd.

Een geaccepteerd model voor de vorming van officieren dient daarom gebaseerd te zijn op drie pijlers, te weten militair-maritieme vorming, wetenschappelijke vorming en algemene persoonsvorming. Uitgaande

van de veronderstelling dat cadetten, adelborsten en cursisten bij de Nederlandse Defensie Academie als 'goed mens' met de daarbij behorende maatschappelijke waarden en normen de organisatie binnenkomen, kan men stellen dat de basis voor de meer algemene persoonsvorming al eerder tijdens de opvoeding gelegd is en dat kan worden volstaan met aanvullende socialisatie, waarbij de ankerpunten (waarden en normen) uit onze maatschappij nog eens worden benadrukt vanuit een militaire perceptie.

Hierdoor kan het accent bij de officiersvorming worden gelegd op de andere twee pijlers: militair-maritieme vorming en wetenschappelijke vorming. Officiersvorming dient echter op een evenwichtige wijze aandacht te schenken aan de vorming van het personeel als mens, als militair en als officier. Hiertoe dienen de noodzakelijke kennis en kunde te worden bijgebracht en het karakter te worden gevormd, zodat de gewenste attitude ontstaat.

De drie pijlers van de opleiding beïnvloeden elkaar voortdurend. Het is belangrijk dat de vormingsdoelen

die hij of zij daarin moet vervullen, en de niveaus waarop hij of zij moet functioneren. Gebaseerd op het officiersprofiel kunnen competenties worden onderkend.

De officier van de krijgsmacht is in staat het onder zijn bevel geplaatste personeel te leiden en tot voorbeeld te zijn, ook in levensbedreigende omstandigheden, en wel op een dusdanige wijze dat het hem toevertrouwde personeel gemotiveerd is de opgedragen taken doeltreffend uit te voeren.

Hij kan hierbij problemen vanuit relevante invalshoeken benaderen en verschillende alternatieven ontwikkelen, afwegen en uitvoeren, waarbij hij anticipeert op toekomstige ontwikkelingen. Hij beschikt daartoe over het vermogen praktisch, analytisch, synthetisch en innoverend te denken. Zijn besluiten en adviezen zijn het resultaat van een zelfstandige oordeelsvorming en van zijn vermogen probleemoplossend te denken en te handelen.

Vorming, ook in de collegebanken
(Foto Communicatie NLDA)

⁷ Groen, P. en W. Klinkert (red.) *Studeren in uniform. 175 jaar Koninklijke Militaire Academie 1828-2003*. SDU. Den Haag, 2003.

hierbij in elkaars verlengde liggen, waardoor zij elkaar versterken, verbreden, aanvullen of nuanceren maar zeker niet tegenwerken of opheffen. Schematisch leidt het voorgaande tot het onderstaande model.

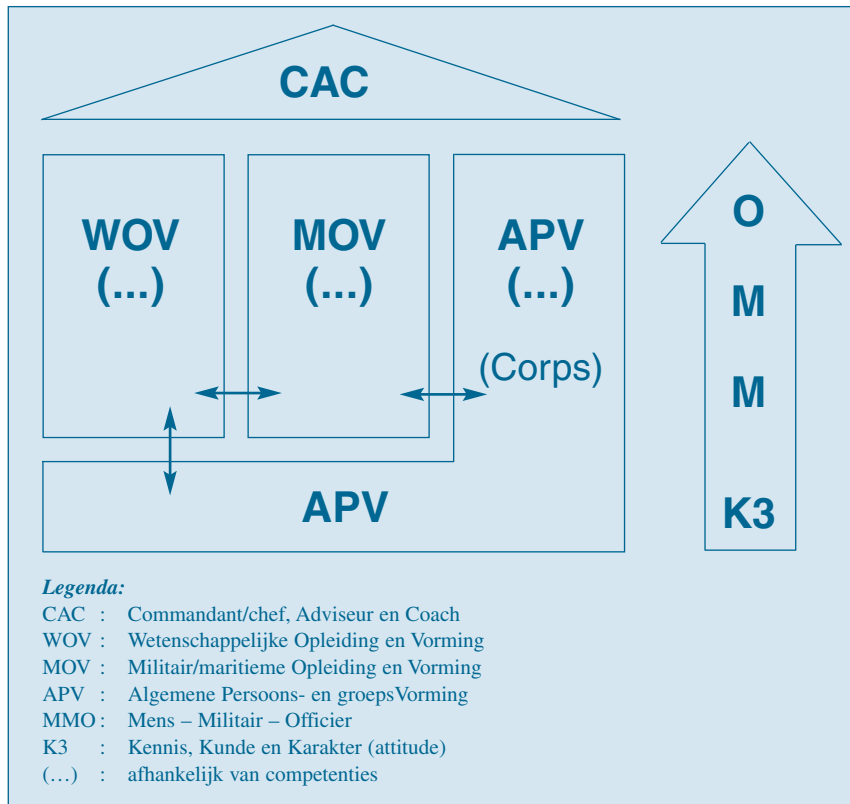
sen, die vaak zelf ook weer leider zijn. Het vormingsproces dient zich vooral hierop te richten. Opdrachtgerichte commandovoering zal hierbij het uitgangspunt zijn.

als de krijgsmacht, waarin vooral het personeel zowel de belangrijkste 'grondstof' als 'productiefactor' is.

De leiderschapsstijl is – hoewel situatieafhankelijk – zo mogelijk voornamelijk inspirerend, charismatisch of transformatieel.⁸ Hierbij horen kernbegrippen en gedragingen als sociaal en communicatief vaardig, delegeren, respectvol met elkaar omgaan, openheid, saamhorigheid, empatisch (invoelend) vermogen, begrip en vertrouwen.

Het motiveren van mensen en ze binden aan de krijgsmacht is hierbij van eminent belang. De inspirerende leider laat zijn mensen uitstijgen boven hun eigenbelang. Hij 'transformeert' (verandert) zijn mensen zodanig dat zij vanuit een innerlijke overtuiging hun taken uitvoeren, waardoor zij individuele belangen, teambelangen en organisatiebelangen beter met elkaar in verband brengen. Hierdoor is zijn leiderschap effectief en zijn de medewerkers tot goede prestaties in staat.

Een model van initiële officiersvorming

Algemene persoonsvorming

De attitude en het daaruit voortvloeiende gedrag van officieren is gebaseerd op de waarden en normen van de Europese democratische gemeenschap in het algemeen en de Nederlandse rechtsstaat in het bijzonder. Rechtvaardigheid, vrijheid, vrede, veiligheid, verantwoordelijkheidsbesef, respect, integriteit en ethisch bewustzijn vormen hierbij centrale waarden.

Meer toegespitst op algemene persoonsvorming binnen de krijgsmacht op het niveau van officier ontstaat het beeld van de moderne militaire leider van goed opgeleide en getrainde men-

Specifiek voor officieren hierbij is dat zij leiding gaan geven aan (en gaan ontvangen van) leidinggevend. In het hiervoor beschreven kader vereist dit ook het goed kunnen omgaan met onzekerheden, het denken in mogelijkheden en beperkingen, voorwaarden scheppen alsmede adviseren en beslissen bij keuzes tussen meerdere 'kwaden'.

Officieren zijn als boegbeeld van de krijgsmacht open en gericht op de samenleving. Voorbeeldgedrag naar binnen en buiten Defensie is hierbij belangrijk. Stimulerend en doelgericht leiderschap is hierbij bovendien een absolute voorwaarde voor het goed functioneren van een organisatie

Militair-maritieme vorming

Het specifieke karakter van (grootschalige) gewelddoefening door de inzet van gevechtskracht leidt tot veel turbulentie en stelt alleen daarom al hoge fysieke en mentale eisen aan het vakmanschap, het doorzettings- en incasseringsvermogen en de stressbestendigheid van het personeel. Dit vereist een specifiek, actief en militair leiderschap zoals opdrachtgerichte commandovoering in het kader van inspirerend leiderschap dat hiervoor meer algemeen is omschreven.

Als commandant van een eenheid of als chef van een dienst stelt de officier doelen, komt tot een besluit en vertaalt dit in verzoeken en opdrachten aan anderen. De officier dient de gevolgen van de opdrachten die hij verstrekt zo mogelijk vooraf reeds te

⁸ Yukl, G. *Leadership in Organizations*. (5th ed.) New Jersey, 2002. pp. 240-272.

Samenwerking (Foto Communicatie NLDA)

overzien. De inzetbereidheid en daarmee de bereidheid tot het nemen van initiatief en risico en opofferingsbereidheid, en het tonen van een goed fysiek en psychisch doorzettingsvermogen en moed hoort daarbij.

Als gezagsdrager stimuleert en handhaaft de officier de naleving van wetten en regelgeving, desnoods door gewenst gedrag te belonen of af te dwingen en ongewenst gedrag te voorkómen of te bestraffen. Nationale en internationale wetten en verdragen maar ook de gedragscodes van de krijgsmacht(delen) geven hieraan richting. Dit vraagt om een afgewogen oordeel in vaak complexe (interculturele) situaties teneinde als commandant een juist besluit te kunnen nemen.

Een opleiding op academisch niveau kan hierbij helpen. Het ethisch bewustwordingsmodel⁹ kan binnen het kader van het operationeel besluitvormingsmodel hieraan verder richting geven. Als coach richt de officier zich op het eigen functioneren en dat van anderen. Coachen houdt daarom al-

⁹ Baarda, Th.A. van, A.H.M. van Iersel en D.E.M. Verweij (red). *Praktijkboek militaire ethiek*. Bijlage 7. Budel, 2004.

lereerst in dat officieren zich bewust zijn van hun eigen waarden en vaardigheden en bereid zijn deze over te dragen aan anderen.

De officier heeft daarbij een belangrijke taak bij de begeleiding en vorming van zijn jongere collegae. Hij kent zijn eigen beperkingen en weet daarmee om te gaan, maar toont ook de bereidheid en de geschiktheid om

commandanten, chefs en collegae op gepaste wijze een spiegel voor te houden. Uiteraard dienen officieren ook zelf open te staan voor coaching.

Wetenschappelijke vorming

Zijn cadetten en adelborsten voornamelijk student en dus op de Nederlandse Defensie Academie gekomen om te studeren? Velen zullen primair en emotioneel reageren door met stemverheffing te zeggen: 'Beslist niet... ik wil officier worden!' Anderen zullen meer rationeel en instrumenteel antwoorden door te verwijzen naar de toegevoegde waarde van de studie voor hun beroep als officier of eventueel later voor een baan in de civiele maatschappij als manager van een bedrijf.

Weer anderen relativeren dit door te stellen dat in de periode waarin ze zich bevinden de studie een noodzakelijke voorwaarde is om als officier de Nederlandse Defensie Academie te kunnen verlaten. En er is ook een groep die onomwonden zal toegeven dat ze studeren leuk vindt en dat ze van (bijna) ieder moment op de Faculteit Militaire Wetenschappen geniet.

Ceremonieel
(Foto Communicatie NLDA)

Een kleine groep zal onverschillig zijn en hen maakt het niet uit zolang ze maar betaald krijgen. Op dit soort cadetten, adelborsten of cursisten zit de krijgsmacht overigens niet te wachten.

Zijn we dan militair, om – kort of lang studierend – uiteindelijk te worden opgeleid om te vechten? Hier begin ik tot de kern te komen van wat een mogelijk antwoord zou kunnen zijn. Natuurlijk worden militairen zodanig opgeleid dat de ultieme consequentie van hun taakuitvoering uiteindelijk kan leiden tot doden of gedood worden. Dit kan de officier zelf betreffen of de militairen waarvoor hij verantwoordelijk is. En dan zijn er ook altijd nog onschuldige derden ‘in het spel’. Gevechtsoperaties (tegen een regulier of irregulier optredende tegenstander) maar ook sommige vredesoperaties en zelfs humanitaire operaties zijn bijna altijd onoverzichtelijk, chaotisch, uiterst stressvol, emotioneel en – hopelijk voor een groot deel van onze generatie – soms zelfs onvoorstelbaar.

Om in dit soort omstandigheden de juiste afwegingen en keuzes te kunnen maken, heeft de krijgsmacht goed opgeleide leiders van militairen nodig, die met veel gevoel voor de (inter)nationale politieke, culturele en ethische dimensies van een operatie professioneel en desnoods met proportioneel geweld kunnen optreden als commandant van eenheden, als adviseur van hun chefs en als coach van hun jongerejaars.

Gegeven de complexiteit van dit soort operaties zullen Nederlandse officieren bij inzet regelmatig de dialoog moeten voeren met andere partijen in een conflict, die vaak eveneens hoog zijn opgeleid (zowel bondgenoten, onpartijdigen als tegenstanders). En *daarvoor* hebben we een wetenschappelijke opleiding en de daarbij behorende academische vorming nodig! Voor een deel van de officieren kan dit een kortere beroepsopleiding zijn, gericht op de eerste, meer praktijkgerichte functies in de onderbouw.

Voor een ander, belangrijk, deel is een erkend academisch werk- en denkniveau noodzakelijk om ook door te kunnen groeien naar hogere en topfuncties in de bovenbouw. En in alle gevallen moeten deze officieren adequaat gevormd zijn: intellectueel, militair *en* persoonlijk!

Veel kennis is vastgelegd in monodisciplinair geschreven boeken of andere informatiedragers. Complexe problemen moeten echter vaak in onderlinge samenhang multidisciplinair worden benaderd. Om niet te vervallen in ongewenst sjabloonmatig denken is een academische houding (werk- en denkniveau) noodzakelijk, in ieder geval voor een belangrijk deel van de officieren.

Door de juiste toepassing van deze kennis zal de officier op basis van een goede analyse en nader onderzoek tot een juiste, vaak multidisciplinaire oplossing van een probleem moeten komen. Waarden behorende bij academische vrijheid, analytisch en integrerend vermogen, onderzoekszin, objectiviteit, kritisch zijn, (zelf)reflectie, openheid en eerlijkheid dienen vooral in deze pijler te worden benadrukt.

De (nog niet civiel erkende) opleidingen op bachelor-niveau: krijgswetenschappen, bestuurs- en bedrijfswetenschappen, technische wetenschappen, civiele techniek en communicatie-informatie- en commandovoeringssystemen van de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie duren nominaal drie jaar en dienen hieraan verder richting en invulling te geven.¹⁰

Vormingsdoelen

Eerder stelde ik dat de krijgsmacht als geweldsinstrument in handen van de regering ter bescherming van de belangen van de staat vooral *gegarandeerd effectief* moet zijn. Het gedrag van de officier is in ieder geval richtinggevend en veelal bepalend voor de effectiviteit van de krijgsmacht bij

het bereiken van de gestelde doelen. De officier dient dan ook onder zware omstandigheden (zoals bij dreiging en grote onzekerheid, hoge risico's en normvervaging) zijn leiderschap volledig waar te maken. Daartoe is opleiding en onderwijs maar vooral ook vorming in drie pijlers zoals hiervoor beschreven noodzakelijk. Hierbij is vorming niet alleen een verantwoordelijkheid van de cadet, adelborst of (onder)officier-cursist zelf maar een zaak voor iedereen binnen *en* buiten deze pijlers.

Onze opdrachtgevers hebben zowel algemene als specifieke eisen gesteld waaraan de door ons opgeleide officieren moeten voldoen. Dat gebeurt bijvoorbeeld in de vorm van beleidsdocumenten, opleidingsopdrachten en profielschetsen. Op basis van deze documenten richt de initiële officiersvorming op de Nederlandse Defensie Academie zich vooralsnog

¹⁰ *NRC Handelsblad* 8 juni 2007: volgens onderzoek van de VSNU rondt slechts 45 procent van de civiele studenten de bachelor in vier jaar succesvol af (57 procent vrouwen, 33 procent mannen), 20 procent valt af (waarvan 10 procent in het eerste jaar). De rest (35 procent) doet er dus langer over dan vier jaar.

Zware omstandigheden

(Foto Communicatie NLDA)

Actoren in het vormingsproces

Vorming komt voor een belangrijk deel tot stand door de dagelijkse ervaringen van de cadet, adelborst en cursist in zijn leef- en werkomgeving. Allereerst moet duidelijk zijn dat *vooral zichzelf* verantwoordelijk zijn voor deze vorming. Zij moeten hierbij wel op adequate wijze ondersteund en begeleid worden. Iedereen binnen de krijgsmacht, natuurlijk vooral het personeel van de Nederlandse Defensie Academie, dient dan ook affiniteit te hebben met en een bijdrage te leveren aan de vorming van de officieren. Zij dienen daartoe overigens zelf ook op de juiste wijze opgeleid en gevormd te zijn dan wel te worden.

vooral op de competenties die in het onderstaande kader zijn vermeld.

Analyseren:	het ontlede van situaties of een hoeveelheid informatie in hoofd- en bijzaken. Het zien van onderlinge verbanden en het doordringen tot de kern.
Flexibiliteit:	het zich aanpassen aan en inspelen op andere personen en op veranderde omstandigheden.
Integriteit:	het handelen naar eer en geweten, met besef van de normen en waarden van de organisatie en de samenleving in het algemeen. Het daarop aanspreekbaar zijn en het aanspreken van anderen hierop.
Resultaatgerichtheid:	het gericht zijn op het realiseren van doelstellingen en resultaten.
Samenwerken:	het zich inzetten om – met of tussen andere personen of groepen – samenwerking te bewerkstelligen en zo gemeenschappelijke doelen te behalen, ook wanneer dit niet van direct persoonlijk belang is.
Verantwoordelijkheidsbesef:	het aanvaarden van risico's en het zelf accepteren van de gevolgen van eigen handelen, beslissingen en gemaakte afspraken.
Communicatie:	het zodanig schriftelijk of mondeling uitwisselen van ideeën en informatie dat beide kanten elkaar begrijpen. Het rekening houden met en handelen naar signalen van gesprekspartners.
Leervermogen:	inzicht tonen in de eigen sterke en zwakke punten en werken aan de eigen ontwikkeling. Leren van nieuwe situaties en ervaringen.

Verder is er natuurlijk het personeel dat specifiek is belast met bepaalde vormingsactiviteiten: militair kader en instructeurs, wetenschappelijk personeel maar ook anderen die als 'ontvangende partij' met aspirant-officieren in aanraking komen. Zij dragen bijvoorbeeld bij aan de versterking van de zelfstandigheid en het zelfvertrouwen van de officieren in opleiding, geven en zijn het voorbeeld in lessituaties en leggen zaken op heldere en consistente wijze aan de jonge collega-in-spé uit.

Integriteit

(Foto Communicatie NLDA)

Om officiersvorming zoals hier beschreven inhoud te kunnen geven, dienen eerstverantwoordelijke actoren voor de verschillende pijlers te worden aangewezen. Dit laat evenwel onverlet dat de vorming binnen deze pijlers de officiersvorming als geheel moet versterken. Hiertoe is eenheid van opvatting over officiersvorming noodzakelijk. Voor de totale officiersvorming zijn commandanten in het algemeen verantwoordelijk.

De commandant van de Nederlandse Defensie Academie is hierbij letterlijk en figuurlijk de eerstverantwoordelijke commandant. Hij stelt het vormingsbeleid binnen de Nederlandse Defensie Academie dan ook vast. Zijn ondercommandanten zijn integraal verantwoordelijk voor een professionele uitvoering, waarover later meer.

Voor de algemene persoonsvorming zijn in eerste instantie de ondercommandanten verantwoordelijk en aanspreekbaar. De gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie en de vlagofficier van het Koninklijk Instituut voor de Marine (KIM) kunnen in hun rol als supervisor en boegbeeld van respectievelijk Cadettencorps en Korps Adelborsten daarbij randvoorwaarden aangeven. Hierbij spelen ook de senaat van het Cadettencorps en de senaat van het Korps Adelborsten een belangrijke rol.

Voor de formulering van eisen en het ontwikkelen van beleid van de militaire vorming is het Hoofd Korte Officiersopleidingen Breda tevens Hoofd Militaire Opleiding en Vorming (voor maritiem-militaire vorming het Hoofd Maritiem Militaire Vorming bij het KIM) functioneel verantwoordelijk. Zij laten zich voor het fysieke deel hiervan adviseren door het Hoofd Lichamelijke Oefening en Sport.

Voor de wetenschappelijke vorming tekent de decaan van de Faculteit Militaire Wetenschappen. Regelmatig overleg tussen de primaire actoren over de gewenste officiersvorming en de daarin te leggen zwaartepunten is gewenst om zodoende tot een consistente en consequente uitvoering van dit beleid te komen.

Instrumenten

De volgende instrumenten voor vorming dienen zich aan: instructie en uitleg, herhaling, voorbeeldgedrag, aanmoedigen en belonen, terechtwijzen en straffen, confrontatie en correctie, participatie, onderzoek, analyse, presentatie en evaluatie.

Het internaat- en campussysteem biedt bovendien een aantal extra mogelijkheden om het groepsproces te begeleiden. De aspirant-officieren krijgen regelmatig feedback en ontvangen periodiek een persoonsbeoordeling of opleidingsrapportage, waarin de stand van de vormingsdoelen is opgenomen.

Per vormingsdoel wordt het waargenomen gedrag beschreven, en worden waar nodig afspraken gemaakt. Uitgaande van een belangrijke eigen ver-

antwoordelijkheid van de cadet, houdt iedere cadet en adelborst – onder begeleiding – zelf een portfolio bij waarin persoonlijke vormingsdoelen en -plannen zijn opgenomen.

Ten slotte wordt in algemene zin de kwaliteit van de vorming vastgesteld door periodieke evaluaties onder de onderdeelcommandanten die enige tijd ‘nieuwe’ officieren onder hun bevel hebben gehad. Deze evaluaties maken deel uit van het reguliere kwaliteitszorgproces van de Nederlandse Defensie Academie.

Vormingsproces, -activiteiten en -situaties

Het vormingsproces vereist toewijding, kost tijd en personele capaciteit en vergt deskundigheid en continuïteit. Het vindt niet alleen plaats tijdens het opleidingsproces; het vindt ook plaats tijdens het intensieve leven in internaatsverband, tijdens trainingen en bij daadwerkelijke inzet en functie-uitoefening. Vorming vindt – bewust of onbewust – altijd, overal en door iedereen plaats.

Gestreefd moet evenwel worden naar een geplande, goed voorbereide en systematische vorming. Door het aanbieden van zorgvuldig geselecteerde, goed controleerbare vormingssituaties tijdens de reguliere opleiding en training (maar ook inzet) kan gericht invloed worden uitgeoefend op de officiersvorming.

Grensverleggende vorming

(Foto Communicatie NLDA)

Resultaatgericht
(Foto Communicatie NLDA)

De volgende vormingsactiviteiten en -situaties dienen zich onder meer op de initiële opleidingsinstituten aan: een op het toekomstig werkveld gerichte, realistische en eigentijdse introductieperiode of groepsconfrontatie aan het begin van de opleiding, de normale lessen, velddienst- en andere oefeningen, grensverleggende activiteiten, lichamelijke opvoeding (lichamelijke oefening, fysieke training en sport), nationale en internationale uitwisselingen, activiteiten binnen het Cadettencorps en het Korps Adelborsten (bestuursfuncties, Corpsdagen, Coördinatieperiode, Assaut, diners en soirees), activiteiten van ‘kronen’¹¹, wetenschappelijk onderzoek, Studium Generales, presentaties e.d. Maar ook (het gebrek aan) studievoortgang biedt mogelijkheden tot vorming in ‘een goed gesprek’.

Het vormingsproces is niet eenmalig maar dynamisch en cyclisch, en begint bovendien met de bereidheid van de aspirant-officier om gevormd te worden. De vorming wordt geïnterna-

liseerd, gaat over in actieve coaching bij de vorming van jongere collegae in opleiding en functie-uitoefening, en wordt ten slotte in de praktijk getoetst bij inzet. Hierna start het (vaak met andere invalshoeken of op een ander niveau) opnieuw.

Tot slot

Dit artikel, met een aantal goedbedoelde richtinggevende beginselen en uitgangspunten voor de initiële officiersvorming binnen de Nederlandse Defensie Academie,¹² is geen eindpunt maar een begin: vorming dient nader te worden geoperationaliseerd in nauw en voortdurend overleg tussen de actoren zoals hiervoor genoemd. Beginnend met het opstellen van een algemeen en functioneel officiersprofiel kan hierbij gedacht worden aan een vormingsplan met tijdsfases, competenties, kritische succesfactoren, indicatoren en procesbeschrijvingen, te verwerken in syllabi en curricula.

Daartoe is betrokkenheid van alle partijen en vooral voldoende opleidings-tijd nodig. Een door mij uitgevoerde globale (inter)nationale *benchmark* van officiersopleidingen en een analy-

se van de laatste decennia leert dat het gemiddeld ongeveer twee jaar kost om een officier zonder wetenschappelijke vorming adequaat op te leiden. Minder tijd zal leiden tot onnodige incidenten en onnodige (want te vermijden) slachtoffers.

Om iemand daarnaast een wetenschappelijke bachelor te geven zijn nominaal drie jaar extra nodig. Minder kan niet.¹³ Voor de opleiding en vorming van zo’n officier zijn dus vijf jaar nodig. Minder leidt tot ongezonde spanningen ergens binnen de door mij genoemde pijlers van het vormingsmodel. Laten ‘we’ nu eens ophouden te suboptimaliseren door *penny wise and pound foolish* te zijn.

Ik pleit er dus voor de officiersopleiding te verlengen tot circa twee of vijf jaar om zo het hiervoor beschreven model voor initiële officiersvorming op een goede manier te kunnen implementeren en uit te voeren. Daarna is het ‘slechts’ een kwestie van praktisch vormen onder het motto: *in staat om te vechten, bereid om te helpen*. Daartoe hebben officieren onder meer een sterk karakter nodig! Initiële officiersvorming legt hiervoor de basis. *Honi soit qui mal y pense!*

¹¹ Cadetten die als schaduwfunctionaris van het organieke kader optreden.

¹² Een andere versie is intern NLDA vastgesteld door C-NLDA op 29 september 2005.

¹³ Zie noot 11, pag. 422.

'De toekomst in retrospectief'

Krijgswetenschappelijke essays van de Hogere Defensie Vorming

De derde cursus Hogere Defensievorming (HDV) is afgelopen juli afgerond. Voorzien van een nieuw ontworpen brevetembleem mogen de cursisten zich inmiddels ook *Executive Master of Security and Defence* (EMSD) noemen. De cursisten dienden een werkstuk te vervaardigen voor Krijgswetenschappen.

Het onderwerp betrof 'een krijgswetenschappelijk vraagstuk, gericht op de operationele inzet van de krijgsmacht (of delen daarvan)'. Dit werkstuk had tot doel te toetsen of de cursist via een analyse van de aangeboden stof een toekomstvisie kon ontwikkelen. De student diende zijn

eigen visie te geven 'op de toekomstige ontwikkeling van de inzet van de krijgsmacht of een krijgsmachtdeel'.

De cursusleiding van de Hogere Defensievorming is voor deze opdracht een samenwerkingsverband met de Militaire Spectator aangegaan. De cursusleiding heeft de beste essays als kopij aan de Militaire Spectator aangeboden. Vervolgens heeft de redactie een keuze gemaakt.

De cursisten gingen – met een minimum aan tijd – met de volgende opdracht aan de slag.

Het is mei 2025. U bent werkzaam op een topfunctie bij Defensie en blikt terug op uw geslaagde bijdrage aan (...een krijgswetenschappelijk keuzeonderwerp) gedurende uw carrière sinds het verlaten van de HDV. U verliet, na een jaar hard studeren, de HDV met een eigen kritische visie op de toekomstige ontwikkelingen van de inzet van de krijgsmacht en van uw eigen krijgsmachtdeel. Achttien jaar later heeft u die visie ook waargemaakt. Dit is echter niet vanzelf gegaan. U heeft hiervoor diverse hobbels moeten overwinnen. U heeft lef en leiderschap getoond en mensen weten te overtuigen met onder meer een goede inschatting van lessen uit het verleden, een scherp gevoel voor nieuwe trends en een heldere toekomstvisie.

De redactie van de Militaire Spectator wil haar juli-editie 2025 uitgeven met het thema '18 jaar Executive Masters'. Hierin geven de leiders binnen Defensie in een door hen persoonlijk geschreven artikel weer welke ontwikkelingen hebben geleid tot het zo succesvol realiseren van hun eigen visie over de inzet van de krijgsmacht. U wordt gevraagd, net als alle andere alumni van HDV-03 uit 2007, een individuele bijdrage voor dit themanummer te schrijven.

Het resultaat, drie krijgswetenschappelijke essays van cursisten van de leergang HDV-03, ligt voor u. Daarbij passen twee opmerkingen. Op de eerste plaats wijken de essays af van de gebruikelijke artikelen. De opdracht en het karakter van een essay liggen hieraan ten grondslag. Ten tweede: de essays zijn primair geschreven voor de cursusdoelenden van de HDV. Het zijn dus geen daadwerkelijke beleidsstukken.

Dat alles gezegd hebbende is het tijd voor de essays zelf. Allereerst het essay van Peter van der Tuin die, via een dialoog tussen generaal Loggie en cadet Jansen, zijn visie over de inzet van een zelfstandige logistieke taskforce weergeeft. Ten tweede Frank Lenssen, die beschrijft hoe de toenemende energiebehoefte de Koninklijke Marine 'boetseerde'. En ten slotte Henk Suurveld, die uiteenzet hoe het Nederlandse 'joint' optreden zich ontwikkelde.

Inzet zelfstandige logistieke taskforce

Waarom Nederland er pas in 2025 opnieuw klaar voor was

P.G. van der Tuin – majoor van het dienstvak van de logistiek*

Inleiding

De logistieke conferentie van 2025 was weer goed geweest. Het conferentiecentrum in Pampdal was vier dagen lang tot de nok toe gevuld met logistieke specialisten van de voormalige krijgsmachtdelen. ‘Nuttige week’, dacht generaal Loggie. ‘Weer met een hoop mensen van gedachten kunnen wisselen over de meest recente veranderingen in de logistiek van de krijgsmacht.’

Terwijl de generaal zijn spullen bij elkaar zocht en zijn attachékoffer inruimde, hoorde hij ineens zijn naam. ‘Generaal Loggie, mag ik u wat vragen?’ Een jonge cadet kwam uit de lege conferentiezaal en stelde zich voor. ‘Cadet Jansen, generaal, ik heb naar uw lezing zitten luisteren en ik vroeg me eigenlijk af waarom het zo bijzonder is dat Nederland samen met Denemarken een zelfstandige logistieke taskforce aan de NAVO aanbiedt?’

Even was de generaal van zijn stuk gebracht door deze schijnbaar eenvoudige vraag, maar al snel realiseerde hij zich dat dit eigenlijk een bijzonder goede vraag was, zeker voor een cadet, die immers nog maar net onder de wapenen was en de ontwikkelingen

van de laatste decennia niet vanuit de eerste hand had meegekregen. ‘Heb je nog een uurtje’, zei Loggie, ‘dan wil ik je dat best uitleggen, want het is een hele ontwikkeling die de krijgsmacht heeft doorgemaakt om uiteindelijk dit aanbod waar te kunnen maken.’ Jansen, blij verrast door de reactie van de generaal, schoof snel twee stoelen in een hoek en keek Loggie verwachtingsvol aan.

‘Om te beginnen’, sprak Loggie, ‘is het ter beschikking stellen van een zelfstandige logistieke taskforce aan VN, NAVO of EU niet nieuw. Ook in de beginjaren negentig, toen de krijgsmacht voor het eerst sinds lange tijd weer expeditionair ging optreden, is er een logistieke taskforce uitgezonden, gedurende de UNPROFOR-missie in Bosnië. Daarna is dat echter nooit meer voorgekomen. Dat heeft een aantal oorzaken: de veranderde samenstelling van de krijgsmacht, de manier

waarop logistiek binnen de krijgsmacht is ondergebracht en niet te vergeten de kwaliteit van de logistieke eenheden zelf. Ik zal deze punten toelichten.’

Veranderde samenstelling krijgsmacht

‘Vanaf die eerste missies, begin jaren ’90 van de vorige eeuw, is het karakter van de krijgsmacht duidelijk veranderd. Uitzendingen werden de rode draad in het leven van de beroepsmilitair. Toen werd ook duidelijk dat ons personeel en de soorten en aantallen eenheden niet op die nieuwe missies waren afgestemd. Dat heeft de krijgsmacht in de laatste decennia rechtgetrokken.’

1 (NL/BE) Transportbataljon in voormalig Joegoslavië, 1992-1993

(Foto NIMH)

* Cursist HDV-03.

Personeelsstructuur

‘Om te beginnen is, aan het eind van de vorige eeuw, de personeelsstructuur van de krijgsmacht aangepast. De dienstplichtigen, waar vooral de eenheden van de Koninklijke Landmacht uit bestonden, mochten namelijk alleen vrijwillig uitgezonden worden. Dat werkte niet meer in een expeditionaire krijgsmacht: de druk op de vrijwilligers werd te groot. Mede daarom is de dienstplicht toen opgeschort en bestond de krijgsmacht vanaf dat moment alleen nog maar uit beroepsmilitairen. En hoewel we daarna steeds periodes hebben gekend waarin we moeite hadden nieuwe rekruten te werven, is de krijgsmacht qua personeel toch goed op sterkte gebleven.’

Soorten en aantallen eenheden

‘Een heel ander probleem, maar minstens even lastig om op te lossen, was dat van de soorten en aantallen eenheden. Je moet niet vergeten dat we als beroepsmilitairen, ook toen al, een emotionele band hebben met de eenheden waar we werken. Soms was die band zelfs zo sterk dat onze toenmalige generaals en admiraals, bij het uitvoeren van opgedragen bezuinigingen, geen harde keuzes durfden te maken in de samenstelling van de krijgsmacht. Hierdoor werd er na iedere bezuinigingsronde *gekaas-schaafd*; telkens ging overal een beetje vanaf.’

‘Pas in 2010, na de zoveelste bezuiniging, zijn er echt structurele keuzes gemaakt. De belangrijkste daarvan was dat Nederland te klein is om er een volledige krijgsmacht op na te houden. Nederland ging aan taak-specialisatie doen en zich vooral richten op actuele en voorzienbare dreigingen.¹ De opdracht, zoals we die ook nu in 2025 nog kennen werd: het wereldwijd bijdragen aan stabiliteit

in een *non-permissive environment*. Dat betekende in gewone mensentaal: geen focus meer op het grootschalig conflict in Europa. Missies zoals die in Uruzgan (medio eerste decennium van deze eeuw) en in Sudan (aan het begin van het tweede decennium) werden het uitgangspunt voor de krijgsmacht. Dit betekende trouwens wel dat we vanaf dat moment de beveiliging van het Nederlandse grondgebied tegen een reguliere, grootschalige tegenstander terzijde hebben geschoven. Dat konden we, zelfs in NAVO-verband, niet meer waarmaken. Het adagium werd toen: Nederland draagt bij aan zijn eigen veiligheid en die van zijn bondgenoten door stabiliteit te brengen in die regio's die, bijvoorbeeld doordat daar terroristen vandaan komen, de Nederlandse veiligheid negatief kunnen beïnvloeden.’

‘Vanaf dat moment ging het hard met de verdere reorganisatie van de krijgsmacht. Het nieuwe uitgangspunt werd, zeker voor de eenheden van Commando Landstrijdkrachten (CLAS) en het Commando Luchstrijdkrachten (CLSK): *meer van minder*. Minder types eenheden en materieel, maar wel in aantallen die de Nederlandse regering de juiste flexibiliteit geven binnen het (beperkte) takenpakket. Voor een klein land als Nederland een keuze waar ik volledig achter sta. Want als je als klein land alles wil doen doe je uiteindelijk niets.’

‘Dit uitgangspunt leidde bij het CLAS tot de opheffing van alle tankbataljons en artillerieafdelingen en tot het omvormen van de luchtmobile infanteriebataljons tot pantserinfanteriebataljons. Bij het Commando Zee-strijdkrachten (CZSK) werden de mariniersbataljons ook omgevormd tot pantserinfanteriebataljons. De vuursteun die voor de nieuwe, beperkte taak nodig was werd vanaf toen gewaarborgd door de eenheden van het CLSK en door de organiek ingedeelde mortieren. De beschermingswaarde van het nieuwe CV-90 pantservoertuig was, gezien de nieuwe taakstelling, voldoende om het gemis

aan tanks te compenseren. Hierdoor hield je bij het CLAS grosso modo nog drie soorten eenheden over: de pantserinfanteriebataljons, de geniebataljons en de logistieke bataljons. Ik vertel daar straks nog wat meer over.’

‘Ook bij het CLSK heeft *meer van minder* geleid tot een ingrijpende verandering in de soorten en aantallen eenheden. Uiteindelijk zijn er, na een jarenlange politieke strijd, twee wings van elk twintig JSF's overgebleven. Daarnaast is de transportvloot fors uitgebreid tot tien C-130's voor intratheater transport en zijn de twee tankertoestellen behouden. De rest van de transportkisten is verkocht, strategisch transport is nu, mede vanwege de hoge kosten, een gemeenschappelijke NAVO-*asset* geworden. De helikoptervloot ten slotte is ook in aantallen en types teruggebracht tot dertig Chinooks, twintig NH 90's en twintig Apaches.’

‘Bij het CZSK zijn de echte keuzes nog niet gemaakt. De marinestudie van 2005 gaf weliswaar aan: *de nadruk verschuift van de beheersing van grote zeegebieden naar maritieme knooppunten en transportroutes alsmede naar wateren nabij operatieterrijnen op het land*.² Toch is er door de explosieve stijging in de energiebehoeften van China en India en de beperkte wereldvoorraden van fossiele brandstoffen ook op de grote zeegebieden wel een relevante dreiging bij gekomen. De bijbehorende (materieel)keuzes zullen in de komende jaren wel gemaakt worden.’

‘Samengevat kun je stellen dat de samenstelling van de Nederlandse krijgsmacht, zeker als je kijkt naar het CLAS en het CLSK, nu gebaseerd is op meer identiek en modulair opgebouwde eenheden, ofwel *meer van minder*.’

‘Ja ja’, zei Jansen, die het inmiddels een beetje duizelde. ‘Dus als ik het goed begrijp is de belangrijkste verandering dat we nu meer soortgelijke eenheden hebben, die we wereldwijd flexibeler kunnen inzetten, maar dat

1 Ministerie van Defensie, *Het vizier op Defensie* (2006). *Interne en externe ideeën over de toekomst van de krijgsmacht*. blz. 19.

2 *Marinestudie 2005* (2005). Brief van de minister van Defensie aan de Tweede Kamer d.d. 14-10-2005. blz. 2.

we daarvoor de prijs betalen dat we een grootschalige aanval op Europa niet meer kunnen afslaan.' 'Precies', antwoordde generaal Loggie. 'Raar en oncomfortabel idee misschien, maar wel de realiteit.'

'Maar als ik eerlijk ben snap ik nu nog steeds niet waarom het zo bijzonder is dat we een zelfstandige logistieke taskforce uit gaan zenden', voegde Jansen er aan toe. 'Ja', sprak Loggie, 'dat begrijp ik'. 'Wat je moet onthouden is dat soortgelijke eenheden, met soortgelijk materieel en soortgelijke bewapening leiden tot verdere standaardisatie van het logistieke proces. En dat leidt weer tot eenvoud, één van de basisprincipes van logistieke ondersteuning.'³ 'Bedoelt u te zeggen dat de logistiek nu simpeler wordt, waardoor je logistieke capaciteit overhoudt voor andere taken?', vroeg Jansen. 'Precies', zei Loggie, die inwendig baalde dat hij het eenvoudige taalgebruik van Jansen was verleerd. Waar was hij dat sinds de HDV toch kwijtgeraakt?

'Maar er is meer gebeurd in die tijd. Zoals ik je daarstraks al vertelde is ook de manier waarop de logistiek binnen de krijgsmacht is ondergebracht behoorlijk veranderd in de laatste twintig jaar.'

Logistiek binnen de krijgsmacht

'Een tweede factor die zijn invloed heeft gehad op het uit kunnen brengen van een zelfstandige logistieke taskforce is de organisatorische inbedding van de logistiek binnen de krijgsmacht. Zoals je op de KMA geleerd hebt, valt de functie logistiek⁴ uiteen in twee hoofdverschijningsvormen: vredeslogistiek, gerelateerd aan het *leveren* van operationeel inzetbare

³ *Allied Joint Logistic Doctrine* (2003) NAVO-doctrinepublicatie nummer AJP-4a. blz. 1-2.

⁴ Logistiek is één van de functies van militair optreden. De andere functies zijn manoeuvre, vuurkracht, bescherming, inlichtingen en commandovoering.

Genisten van de landmacht bouwden een logistiek kamp tijdens de UNMEE-missie in Eritrea, 2000-2003

(Foto AVDD, R. Schoonderwoerd)

eenheden en gevechtslogistiek, gerelateerd aan het *inzetten* van operationeel gereede eenheden. Met beide vormen is het nodige gebeurd in de afgelopen jaren.'

Vredeslogistiek

'Aan het eind van de twintigste eeuw was zowel de vredeslogistiek als ook de gevechtslogistiek hoofdzakelijk georganiseerd binnen de toenmalige krijgsmachtdelen. Om doelmatighedsredenen is destijds besloten om gelijksoortige vredeslogistieke elementen van de krijgsmachtdelen samen te voegen. Dit leidde tot de oprichting van het Commando DienstCentra (CDC), een bonte verzameling van (vredes)logistieke elementen met een enorme personele omvang: meer dan 12.000 man begin 2007.'

'De volgende stap is geweest om dit CDC af te slanken, door alles wat we niet noodzakelijkerwijs zelf moesten doen uit te besteden. Dit proces heeft meer dan tien jaar geduurd, voornamelijk doordat de rechtspositie van het zittende personeel eerdere uitbesteding in de weg stond. Maar uiteindelijk is het CDC in 2020 omgevormd tot een kleine eenheid, die voornamelijk bestond uit *smart buyers*: mensen met verstand van zaken die de juiste producten en diensten konden kopen die nodig zijn voor de vredeslogistiek van Defensie.'

'Kun je je voorstellen dat we in 2007 nog lijndiensten tussen kazernes, marinecomplexen en vliegbases zelf uitvoerden?' Jansen schudde meewarig zijn hoofd, dit ging inderdaad in tegen

iedere logica die hem op de KMA was aangeleerd. 'Gelukkig', ging generaal Loggie door, 'konden de functieplaatsen die hiermee bespaard werden worden overgeheveld naar de gevechtslogistieke eenheden, want daar konden ze door alle missies wel wat extra mankracht gebruiken.'

'De laatste verbeterstap was het veranderen van de organisatorische op-hanging van het CDC. In 2005 is deze eenheid direct onder de Secretaris-Generaal, nevensgeschikt aan de Commandant der Strijdkrachten (CDS), geplaatst. Hierdoor ontstond de rare situatie dat de CDS wel verantwoordelijk was voor het gereedstellen van eenheden, maar niet zelfstandig prioriteiten kon stellen bij die gereedstelling. Dit is in 2020, mede op basis van de logistieke problemen in Uruzgan en Sudan, rechtgezet. Daarna is het CDC, inmiddels hernoemd tot Defensie Vredes Logistiek Commando (DVLK), een direct ondercommando van de CDS geworden.'

Gevechtslogistiek

'Is bij de vredeslogistiek efficiency het motto, bij gevechtslogistiek is dat effectiviteit. Deze verschillende uitgangspunten lijken op het eerste gezicht haaks op elkaar te staan, maar dat is niet juist; ze vullen elkaar juist goed aan. Zo hebben de op efficiency gebaseerde ontwikkelingen binnen de vredeslogistiek van de afgelopen jaren een positief gevolg gehad op de effectiviteit van de gevechtslogistiek.'

'Een goed voorbeeld hiervan is de overheveling van VTE'n van het DVLK

Kwaliteit logistieke eenheden

naar de gevechtslogistieke eenheden van de krijgsmacht. Dit leverde extra personele capaciteit op die er voor zorgde dat voor bijvoorbeeld vrachtauto's weer standaard twee chauffeurs in de organisatie werden opgenomen. Om budgettaire redenen was dit principe bij de invoering van het fysieke distributiesysteem in 2006 losgelaten.'

'Naar aanleiding van de actualiseringsbrief⁵ is in 2020, samen met de oprichting van het DVLC, ook het Defensie Gevechtslogistiek Commando (DGLC) opgericht. Hierin werden alle gevechtslogistieke eenheden van het CLAS opgenomen, aangevuld met de logistieke elementen van het CLSK die geen directe relatie hadden met het (vredes)logistieke proces van de vliegbases in Nederland. Dit vergrootte de gevechtslogistieke capaciteit van de krijgsmacht opnieuw.'

'Na deze aanvullingen ontstond er, net als bij de gevechtseenheden, ook op het gebied van de logistiek een meer solide basis van identieke, modulair opgebouwde eenheden die voorzien waren van voldoende personeel om de hoge uitzenddruk op te kunnen vangen.'

'Oké', zei Jansen, 'ik denk dat ik het begrijp. Door de vredeslogistieke elementen direct onder de CDS te plaatsen, samen te voegen en vervolgens voor een groot deel uit te besteden hebben we dus functies vrij kunnen maken om de gevechtslogistieke eenheden groter te maken, waardoor we dus nu die zelfstandige logistieke taskforce uit kunnen zenden.'

'Ho, ho niet zo snel', remde de generaal de enthousiaste cadet af, 'je hebt helemaal gelijk, maar er is nog een derde element dat een rol speelt in dat proces, en dat is de kwaliteit van de logistieke eenheden zelf.'

'De ontwikkelingen die ik hierboven beschreven heb gingen vooral over het kwantitatieve aspect van logistieke eenheden. Een ander, ten minste net zo belangrijk aspect is voor mij het kwalitatieve aspect: zijn de eenheden uitgerust met het juiste materieel en zijn ze op het juiste niveau getraind? Ook op dat gebied is een lange weg afgelegd.'

'Zoals ik je daarstraks al vertelde heeft de krijgsmacht al eens eerder een zelfstandige logistieke taskforce uitgezonden, dat was in 1992. Niet met als taak het logistiek ondersteunen van eenheden, maar bedoeld om hulpgoederen onder de bevolking te distribueren. Tijdens die missie bleek wel dat zowel het materieel alsook het trainingsniveau van de eenheden niet afgestemd was op dit soort missies.'

'Het gevolg was dat in volgende missies, zoals die in Uruzgan en Sudan, bij enige dreiging direct besloten werd om beveiliging te laten verzorgen door gevechtseenheden. Dat is naar mijn mening een prima zaak als er sprake is van een hoog dreigingsniveau, maar de schaduwkant van die oplossing is wel dat dit de gevechtskracht van een missie voor een groot deel 'opeet', terwijl je die gevechtskracht ergens anders wellicht beter kunt gebruiken. Daarom heeft de krijgsmacht besloten materieel en trainingsniveau van logistieke eenheden ingrijpend aan te passen.'

Materieel

'Een eerste belangrijke stap vooruit was de aankoop van de wissellaadsysteemvoertuigen voor logistieke eenheden in 2006. Deze voertuigen zijn geschikt om standaard ISO-containers en flatracks te vervoeren. Omdat de andere NAVO-partners (waaronder Denemarken, waarmee we nu samen de zelfstandige logistieke taskforce gaan uitbrengen) ook gebruik maken van ISO-containers, is de interoperabiliteit tussen de logistieke eenheden

van de verschillende NAVO-partners de afgelopen jaren sterk gestegen. Daarnaast kunnen deze voertuigen worden uitgerust met ballistische bescherming die effectief is tegen klein kaliber munitie. Hierdoor is de (gevechts)logistieke militair nu beter beschermd dan voorheen.'

'Flinke stappen zijn er ook nog gemaakt in de periode 2010-2015. In die periode zijn de gevechtslogistieke eenheden uitgerust met springmiddelen (om zelfstandig hindernissen te kunnen ruimen), met nachtzichtapparatuur (voor een betere *situational awareness* bij nacht) en met dakaffuiten met mitrailleurs die vanuit het voertuig bediend kunnen worden, zodat logistieke eenheden ook zelfstandig vanuit een beschermde omgeving onderdrukkingsvuur uit konden brengen.'

'Kortom', vatte generaal Loggie samen, 'het gevechtslogistieke materieel van de krijgsmacht is nu meer interoperabel met andere NAVO-partners en beter voorbereid op de nieuwe taak: het wereldwijd bijdragen aan stabiliteit in een non-permissive environment.' 'Maar', mompelde Jansen enigszins weifelend, 'dan moet je daar wel mee om kunnen gaan.' 'Dat klopt', antwoordde generaal Loggie 'en daarom zijn ook de trainingen van logistieke eenheden in de laatste twintig jaar behoorlijk op de schop gegaan.'

Trainingen logistieke eenheden

'Zoals je heel terecht aanhaalde moet je met al dat nieuwe materieel wel verantwoord om kunnen gaan. Daarom is het opleidings- en trainingsprogramma van gevechtslogistieke eenheden ingrijpend gewijzigd. Tegenwoordig besteden we 75 procent van onze tijd aan militaire training en nog maar 25 procent aan specifiek logistieke training. Dat was een behoorlijke culturomslag waar we jaren aan gewerkt hebben. Van een *logisticus in een groen pak* zijn we langzaam maar zeker gegroeid naar een *militair met een logistieke taak*.'

⁵ Kamp, H.G.J. (2006). *Nieuw evenwicht, nieuwe ontwikkelingen. Naar een toekomstbestendige krijgsmacht*. Kamerbrief nr. HDAB2006018085 d.d. 02-06-2006. blz. 19.

Task Force Uruzgan. Konvooi van Kandahar Airfield naar Tarin Kowt

(Foto AVDD, G. van Es)

‘Toch kun je de individuele militaire vaardigheden van logistici nog zo goed trainen, de effectiviteit van een eenheid als geheel zit vooral in de trainingen die je op de hogere niveaus doet. Mensen moeten elkaar leren kennen en vertrouwen. Daar is trainingstijd voor nodig. In het verleden werden logistieke eenheden om capaciteitsredenen ad hoc samengesteld uit verschillende moedereenheden. De integratieoefening, bedoeld als afsluiting van een gezamenlijke trainingsperiode vlak voor een missie, werd daardoor veelal een kennismakingsoefening, waardoor logistieke eenheden onvoldoende op elkaar ingespeeld naar een missie gingen.’

‘Hoe is dat dan opgelost?’, vroeg Jansen, terwijl hij de generaal met een vragende blik aankeek. ‘Dat’, antwoordde generaal Loggie, ‘is opgelost door die modulaire identieke eenheden te bouwen waar ik je al eerder over vertelde en die volgens de systematiek van de NRF-eenheden te trainen. Deze systematiek bestaat uit een trainingscyclus van een jaar, voorafgaand aan een eventuele missie. Omdat we nu genoeg identieke gevechtslogistieke eenheden hebben kunnen we een eenheid die Nederland voor een missie aan de NAVO aanbiedt eerst een half jaar in eigen land trainen en testen. Dan zijn de mensen van de eenheid volledig op elkaar inge-

speeld en in principe als eenheid inzetbaar. Omdat we veelal samen met een partnerland een eenheid leveren gebruiken we dan het tweede halfjaar om de verschillende nationaliteiten samen te trainen. Dat is nu ook gebeurd met die Deense eenheid waarmee we de komende missie gaan uitvoeren. We trainen dan eerst op stafniveau, waarbij we de besluitvormingsprocessen en procedures vastleggen en beoefenen. Vervolgens trainen we met de eenheden zelf. Op die manier hebben we na een jaar een hoogopgeleide, goed op elkaar ingespeelde eenheid die berekend is op haar taak, ook als daar niet altijd een gevechtseenheid aan toegevoegd is om de beveiliging te verzorgen.’

Afsluiting

‘Zoals je ziet’, zei generaal Loggie, ‘is er veel gebeurd tussen de eerste zelfstandige logistieke taskforce in 1992 en de huidige zelfstandige *joint-combined* logistieke taskforce. Ik zet de belangrijkste veranderingen van de laatste dertig jaar nog even voor je op een rijtje:

- de eerste hoofdtak is losgelaten;
- de krijgsmacht beschikt, na het opheffen van diverse capaciteiten, over meer soortgelijke eenheden;
- door de onderlinge uitwisselbaarheid zijn deze eenheden
 - makkelijker in te zetten
 - eenvoudiger logistiek te ondersteunen;

- vredeslogistiek is voor een belangrijk deel uitbesteed;
- de functieplaatsen die dit opleverde zijn overgeheveld naar de gevechtslogistieke eenheden;
- vredeslogistiek is onder directe aansturing van de CDS gebracht;
- gevechtslogistieke eenheden zijn joint geworden;
- het materieel van de gevechtslogistieke eenheden is verder aangepast aan het optreden in een non-permissive environment;
- gevechtslogistiek personeel bestaat 75 procent van zijn trainingstijd aan algemeen militaire training en 25 procent aan gevechtslogistieke training;
- gevechtslogistieke eenheden volgen een vast opwerktraject van een jaar, waarbij ze het eerste half jaar joint oefenen en het tweede half jaar combined.’

‘Deze hele rij met veranderingen was nodig om uiteindelijk, dertig jaar later, logistieke eenheden op het niveau te krijgen waar ze nu staan: klaar om zelfstandig in internationaal verband aangeboden te kunnen worden aan één van de veiligheidspartners van Nederland.’

‘Zo’, sloot generaal Loggie af, ‘ik hoop dat je nu begrijpt dat het inderdaad wel bijzonder is dat Nederland voor het eerst in ruim dertig jaar weer een zelfstandige logistieke taskforce aan de NAVO aanbiedt. En bedenk Jansen, op ieder moment in je carrière kun jij daar een bijdrage aan leveren. Als jonge luitenant door je eenheid goed te trainen, als majoor-stafofficier door met je stafstukken mede richting te geven aan de personele, materiële en trainingskeuzes die de krijgsmacht moet maken en als je ten slotte generaal bent door die keuzes zo rationeel mogelijk te maken, met het belang van de krijgsmacht als geheel op je netvlies. Ik wens je een mooie, lange logistieke carrière toe.’

‘En nu ga ik naar huis, want generaal of niet, als ik te laat ben krijg ik dat van mijn vrouw te horen. Dat is in de laatste dertig jaar niet veranderd.’

Eerst was er gas...¹

Hoe de zucht naar energie de KM vorm heeft gegeven

F.J.G. Lenssen – luitenant-ter-zee der eerste klasse*

Inleiding

Na 36 jaar in het ‘daags blauwe’ marinepak gelopen te hebben is de tijd aangebroken om ‘de wereld die Defensie heet’ te verlaten. In een dergelijke situatie bestaat bij mij onherroepelijk de neiging om achterom te kijken. Het verzoek om deze blik op het verleden vast te leggen op papier komt dan ook op het juiste moment.

De eerste helft van mijn tijd bij Defensie heb ik voornamelijk gespendeerd in *the sharp end* van onze krijgsmacht, waarin Defensie na het beëindigen van de Koude Oorlog zocht naar een nieuwe identiteit in een sterk veranderende wereld. Een periode waarin de termen ‘expeditie-nair’ en ‘flexibiliteit’ werden vertaald in een aanzienlijk kleinere krijgsmacht die zich trachtte te richten op een diffuus wereldbeeld onder grote budgettaire druk.

* Cursist HDV-03.

1 In de theorie over het ontstaan van ons zonnestelsel start het proces met de aanwezigheid van gas. Naar analogie van deze theorie kan ook de beschreven globale instabiliteit met de gevolgen voor de Nederlandse defensieorganisatie benaderd worden.

2 ‘Energy war jeopardises progress’, by Andrew Simms, *The Guardian*, June 21, 2004.

In plaats van één vijand ontstonden er meerdere, die op een totaal andere manier dan voorheen bestreden moesten worden. Ook de Koninklijke Marine heeft geworsteld om zich aan te kunnen passen aan deze ‘nieuwe wereld’, maar dacht in 2005 toch wel een beeld te hebben hoe ze eruit zou moeten zien als ‘operationeel commando’ binnen de Nederlandse defensieorganisatie.

In het tweede deel van mijn carrière werd ik geacht de blik toch iets verder naar buiten te richten dan alleen het zelf opgebouwde *tactical picture*. Het startschot hiervoor was de eerste geaccrediteerde HDV. In deze opleiding werd aandacht besteed aan de wereld buiten de NAVO, de nieuwe wereldmachten, de rol van Europa, maar ook de rol van Defensie binnen Nederland, met als richtinggevend kader de hoeveelheid middelen (lees: geld) die de regering voor Defensie over had.

In die laatste achttien jaar is de wereld rond Europa blijven veranderen. Veelal hetzelfde spel, maar met andere spelers, op een groter speelveld en regels die niet meer door de vs en Europa werden voorgeschreven. Een spel dat uitmondt in de huidige situatie (2025), waarin de nulmeridiaan niet meer over Greenwich loopt, maar ergens tussen Delhi en Beijing. Waar-

in het voortbestaan van Europa en in het bijzonder Nederland als economische speler op het wereldtoneel vraagt om een VOC-mentaliteit in het kwadraat.

Een situatie waarin de zucht naar energie naast het fenomeen van *global warming* ons handelen bepaalt.

Voorals de zucht naar (schone) energie heeft de laatste achttien jaar een grote rol gespeeld bij de stabiliteit in de wereld.² Als afgeleide hiervan is ook ons buitenlandbeleid, met als fysieke

component het optreden van Defensie, hierdoor beïnvloed. Als defensie-officier met ‘marineblauw’ bloed voel ik de behoefte u mee te nemen door de laatste achttien jaar en te schetsen waarom de marine eruit ziet zoals nu het geval is en welke rol zij vervult binnen de defensieorganisatie, met als centrale vraag: ‘Hoe heeft de wereldwijde behoefte aan energie de gedaante van de Koninklijke Marine beïnvloed?’

Hierna schets ik naar aanleiding van de energieproblematiek de veranderingen in de wereld van de laatste achttien jaar. Vervolgens beschrijf ik welke gevolgen dit heeft gehad voor de veiligheidssituatie op het wereldtoneel en voor de NAVO. De gevolgen

Windmolens in Denemarken
(Foto Computare)

voor de Koninklijke Marine komen daarna aan de orde. Ik sluit af met conclusies en een toekomstbeeld.

De wereld van 2007 tot 2025

Oude wereldmachten

Op 11 september 2001 werden de eerste scheurtjes in het bolwerk van de enig overgebleven supermacht pijn-

Bij een aanslag op een LNG-tanker is de explosieve kracht ettelijke malen die van de atoombom op Hiroshima (Foto: Shell)

lijk duidelijk. De reactie van de vs op de aanslag op het World Trade Center mondde uit in een grootschalig militair optreden in Afghanistan en Irak. Europa had moeite de Transatlantische band te behouden.

Vooral het vk, maar ook Nederland heeft zich ingespannen de relatie met deze strategische partner zeker te stellen, door relatief grootschalige militaire ondersteuning te leveren voor de stabilisatie van Afghanistan en Irak. Ook Canada en Australië hebben tegen een hoge kostprijs (verlies van levens en vele miljoenen dollars) getracht bij te dragen aan een stabiele regio en het uitbannen van internationaal terrorisme.

Deze periode kenmerkt zich verder door stijgende energieprijzen, die bijdroegen aan een afvlakkende economische groei. Door het naar beneden toe bijstellen van oliereserves (o.a. Shell 2005) werd duidelijk dat de zoektocht naar verantwoorde alternatieve energiebronnen serieuzere vormen aan moest nemen. De orkaan Katrina en verontrustende rapporten van de vn deden zelfs de neoconservatieven in de vs beseffen dat door

de gevolgen van *global warming*, het poolwater toch al dichter aan de lippen stond dan verwacht. De ‘winnaars’ van de Koude Oorlog hadden het de eerste tien jaar van het millennium moeilijk.

Nieuwe wereldmachten

Aan de andere kant van de wereld vond in de schaduw van de instabiliteit in het Midden-Oosten een geheel andere ontwikkeling plaats. De tot dan toe tamme reus China begon uit zijn ‘jas’ te scheuren. Aan het einde van de vorige eeuw was wel duidelijk welk potentieel dit land had. In het nieuwe millennium werd fysiek duidelijk wat hiervan de gevolgen waren. Astronomisch positieve cijfers over economische groei en productiviteit gevolgd door nog grotere investeringen om deze opgaande beweging voort te zetten.

Ook India vertoonde een vergelijkbaar beeld. India ontwikkelde zich tot marktleider op IT-gebied, ondersteund door een hoogwaardig opleidingsapparaat. De staten met de grootste arbeidsbevolking ter wereld leken nu echt dit potentieel te verzilveren. Hoewel de relatie met Pakistan nog

Hong Kong, 'een haast niet te stillen behoefte aan energie...'

(Foto C2 RINGO)

de concurrentie op de energiemarkt³ werd door de olie/gasafnemende landen beschouwd als bedreiging voor het instandhouden van de eigen economie. Binnen de EU rezen zorgen terwijl de eigen energievoorraden slonken.

De nieuwe wereldmachten zochten actief naar nieuwe leveranciers. China sloot een contract met Kazachstan voor de aanleg van een pijpleiding en de levering van olie en gas⁴, terwijl India een overeenkomst sloot met Iran⁵. Met name de oude Sovjet-Unie (SU) staten waren doelwit van de vs, China en India voor het sluiten van contracten voor olie/gasleveranties.

De vs trachtte initieel in deze staten het proces van democratisering in gang te zetten, maar mede gevoed door de reaalpolitiek van China en India, viel ook deze supermacht terug op deze zakelijke wijze van opereren. Na 2010 werd ook Europa steeds actiever op de energiemarkt, maar richtte zich meer op de Zuid-Amerikaanse en Afrikaanse markt, die geteisterd werd door de gevolgen van politieke instabiliteit en statelijk opportunisme.

In de vs en in Europa ontstond de angst om de positie op het wereldtoneel te verliezen aan de nieuwe grootmachten als gevolg van de concurrentie op de energiemarkt. Deze angst werd deels ingegeven door de wijze waarop China en India zaken deden met in westerse ogen *failed states*.

veel aandacht vroeg, was India en ook China niet verwickeld in een miljarderverslindende militaire operatie. Beide staten hadden een gouden toekomst, maar kenden een haast niet te stillen behoefte aan... energie.

De nieuwe 'Koude Oorlog'

Door de 'rook' van het Midden-Oosten en Afghanistan begon zich een nieuw spanningsveld af te tekenen. Twee opkomende grootmachten die zochten naar energieleveranciers om hun economieën van de nodige brandstof te voorzien. De bestaande wereldmacht (vs) en kleine broer (Europa) zagen hun bestaande (eigen)

bronnen langzaam opdrogen en ondervonden concurrentie op de vrije olie/gasmarkt.

De situatie werd nog verder op de spits gedreven door een oud-wereldmacht (Rusland), die zijn energiepotentieel gebruikte om de oude machtspositie te herwinnen. De 'GAZPROM politiek' van Rusland veroorzaakte een verlies van vertrouwen bij de klanten en daarmee een nog grotere impuls om te zoeken naar diversiteit in energieleveranciers.

Energie en vooral gas werd steeds vaker als politiek drukmiddel gebruikt. De perceptie van afhankelijkheid en

3 Christoph Tönjes & Wilbert Perlot, 'Wie is afhankelijk van wie. De betrekkelijke kwetsbaarheid van de EU-gasmarkt', *International Spectator*, jaargang 60, nr. 4, april 2006.

4 http://cf.hum.uva.nl/oosteuropa/prospekt/artikelen2006/rivaliteit_aug.html, Nieuwe grootmachtenrivaliteit door René Does in *Prospekt*, tijdschrift voor Rusland.

5 <http://www.american.edu/TED/iranpipeline.htm>, *Iran to India Natural Gas Pipeline: Implications for Conflict Resolution & Regionalism in India, Iran, and Pakistan*, door Shamila N. Chaudhary.

Illustratief hiervoor was het vermoeden dat een Veiligheidsraadresolutie die het mogelijk moest maken om grootscheeps (door Sudan ongewenst) op te treden tegen de humanitaire ramp in Sudan, het mogelijk door een veto van China niet zou halen, in ruil voor olie- en gasgaranties van de Sudanese machthebbers (2006). In de laatste vijftien jaar heeft dit beeld zich voortgezet.

Conflicten

Tot aan de dag van vandaag doen zich nog regelmatig conflicten voor op het gebied van olie- en gascontracten en hieraan gelieerde politieke spanningen. In het begin van deze eeuw tekende zich deze situatie af in de voormalige Sovjetrepublieken, maar ook in Zuid-Amerika, waar de toenmalige president van Venezuela, Chaves, contracten met vrijwel alle buitenlandse bedrijven eenzijdig ontbond en de olie/gasexploitatie in eigen beheer nam. Deze op de Cubaanse filosofie gebaseerde werkwijze spreidde zich als een olievlek uit over het Zuid-Amerikaanse continent.⁶

Ook in Afrika ontsproot de handel in olierechten op een chaotische wijze. Zakelijk transacties tussen de wereldmachten en staten, ongeacht het politieke regime, hadden schadelijke neveneffecten voor de lokale bevolking, waarbij de rijkdom naar westerse maatstaven oneerlijk werd verdeeld. Bovendien bleek het ontginnen van bodemschatten in Afrika de oprukkende verwoestijning in de hand te

LNG ('Liquid Natural Gas') kan zowel middels pijpleidingen als over zee worden vervoerd

(Foto Wintershall A.G.)

werken, waardoor grote bevolkingsgroepen in beweging kwamen, met vele etnische conflicten tot gevolg.

Het Midden-Oosten is altijd een brandhaard gebleven. Irak is na een burgeroorlog verdeeld in drie sectoren (soennitisch, sjiietisch en koerdisch) die elkaar nog steeds bestrijden. Iran is geen kernmacht geworden, maar beschikt over een ruim assortiment *Tactical Ballistic Missiles* (TBM's) die Europa kunnen bereiken. Iran is een relatief welvarend land door de handel in LNG⁷ en olie. Na een hevige strijd tussen Hamas en Fatah is het in de Israëliëse regio relatief rustig.

De huidige situatie

Hoewel het zekerstellen van diversiteit van energieleveranciers een belangrijk thema was voor de VS en de EU, is onderschat dat olie- en gasleveranciers ook klanten nodig hebben en de westerse landen solide afnemers zijn. Parallel aan energiebesparing heeft de westerse wereld tot op heden haar energievoorziening veilig kunnen stellen.

De vrije handel in LNG heeft in Europa met name ervoor gezorgd dat de lokale reserves enigszins in stand zijn gebleven. Alternatieven zijn deels gevonden in duurzame energie, maar vooral in kernenergie, hoewel voor het afval nog geen afdoende efficiën-

te en schone oplossing is gevonden. De schaarste aan energie in de toekomst blijft echter in belangrijke mate het wereldbeeld bepalen.

Veiligheidsproblematiek

Van Atlantic naar Pacific

Euwenlang lag het economische zwaartepunt van de wereld op het Westelijke halfrond. Europa was initieel marktleider op vrijwel alle fronten, later opgevolgd door de VS, die als grote overwinnaar uit de 'Koude Oorlog' kwam. De economische sprong voorwaarts van China en India heeft het economische zwaartepunt doen verschuiven naar Azië, inclusief alle negatieve neveneffecten. Criminaliteit is een groot probleem geworden (Straat Malakka, Filippijnen en Indonesië) en piraterij heeft uiterst professionele vormen aangenomen.⁸

China's controle over Tibet, de invloed op Nepal en de pogingen om ook een haven in de Indische Oceaan te hebben, zijn onder meer redenen waarom India geen natuurlijke neiging tot samenwerking met China heeft. India is tot op heden geen lid geworden van de *Shanghai Cooperation* (SCO)⁹, maar onderhoudt daarentegen wel economische en militaire samenwerkingsverbanden met de VS en Europa.

⁶ 'Europa bedreigt eigen energietoekomst', Wilbur Perlot, *Het Financieele Dagblad*, 23 mei 2006.

⁷ LNG = *Liquid Natural Gas*. Dit gas kan middels pijpleidingen vervoerd worden, maar wordt tevens in grote hoeveelheden over zee vervoerd in LNG-tankers. Deze technisch hoogwaardige schepen vervoeren het gas in vloeibare vorm (gekoeld) en onder hoge druk.

⁸ Robert Kaplan, 'Europa steeds zwakker', *Elsevier*, 62ste jaargang, nr. 43, oktober 2006, pagina 42.

⁹ *Shanghai Cooperation*: economisch, cultureel en veiligheid samenwerkingsverband tussen China, Rusland, Oezbekistan, Kazachstan, Kyrgyzstan en Tajikistan met het hoofdkantoor in Beijing.

Hong Kong
(Foto E. Straiton)

De Chinese militaire component

China moderniseerde zijn krijgsmacht sterk, ter ondersteuning van de groeiende economische ontwikkeling en de daarmee samenhangende nationale belangen (waaronder het beveiligen van *Sea Lines Of Communication* (SLOC) voor een gegarandeerde olie/gasaanvoer).

De nadruk ligt tot op de dag van vandaag op het onderhouden van een moderne *Blue Water Navy*, waarbij een grote onderzeebootvloot de asymmetrische component vormt. Naast een aanzienlijk aantal aanvalsonderzeeboten (nucleair en diesel/elektrisch) die wereldwijd opereren, beschikt China over vijf boten van de 094 klasse die in staat zijn intercontinentale nucleaire raketten met een dracht van 10.000 kilometer te lanceren.

De afgelopen vijftien jaar is veel geïnvesteerd om ook de expeditionaire amfibische component sterker te ontwikkelen en deze is in kleinschalige conflicten ook ingezet (maritieme *power projection*).

De opbouw van de Chinese marine had de volle aandacht in de vs, zeker na een incident in 2006, waarbij een Chinese Song-klasse onderzeeboot vijf nautische mijlen voor de boeg van het vs vliegdekschip USS Kitty Hawk opdook.¹⁰ De wetenschapper en essayist Robert D. Kaplan publiceerde in 2005 reeds het essay met de titel *How we would fight China*, waarbij hij de Pacific als arena zag van de 'nieuwe' Koude Oorlog.

Nu kan niet ontkend worden dat de vermoedelijke redenen waarom China

een grote marine onderhoudt, neigt naar Mahan's theorie.¹¹ Het optreden van de Chinese marine heeft zich in de afgelopen achttien jaar echter beperkt tot *power projection* waarbij, in tegenstelling tot de veronderstelling van Kaplan, operaties regelmatig buiten de Pacific zijn uitgevoerd.

De beslissende 'Battle' (Mahan) heeft zich nog niet voorgedaan, maar het gebruik van de potentie van Seapower heeft invloed gehad op de besluitvorming van staten en geleid tot een verhoging van verzekeringspremies van koopvaardij schepen voor de passages door verschillende potentieel gevaarlijke gebieden. In die zin lijkt China de maritieme strategie van Corbet omarmd te hebben, om door *naval diplomacy*¹² de situatie op het land beslissend te beïnvloeden.

Andere militaire ontwikkelingen

Ook India heeft in de laatste twee decennia een respectabele Blue Water Navy opgebouwd. Inmiddels beschikt de Indiase marine over twee vliegdekschepen met derde generatie gevechtsvliegtuigen aan boord. Voorts beschikt het land over een aanzienlijke vloot onderzeeboten en is ook de amfibische component sterk ontwikkeld.

De reden voor deze uitbreiding vormt de nog steeds fragiele relatie met het politiek instabiele Pakistan. Het instandhouden van de integriteit van SLOC's (en daarmee de aanvoerlijnen van olie en/of gas) en de uitgebreide

¹⁰ <http://www.washtimes.com/national/20070110-112623-9814r.htm>, *U.S. presses China on armed submarine encounter*, by Bill Gertz, *The Washington Times*, January 11, 2007.

¹¹ Citaat Mahan: *The necessity of a navy springs from the existence of peaceful shipping and disappears with it, except in the case of a nation which has aggressive tendencies, and keeps up a navy merely as a branch of the military establishment in Seapower, a guide for the twenty-first century*, Geoffrey Till, Frank Cass publisher Londen, 2006.

¹² 'Deterrence' als onderdeel van 'coercion', welke door 'presence' toegepast kan worden en onderdeel vormt van 'naval diplomacy'. *Seapower*, door Geoffrey Till, pagina 276.

Delhi, India
(Foto Rajaram)

territoriale wateren vergen eveneens een aanzienlijke maritieme inspanning.

De Indiase regering is geen formeel militair samenwerkingsverband aangegaan met westerse mogendheden, maar een grootscheepse jaarlijkse oefening met de Amerikaanse en Europese marines geeft uiting aan de vriendschappelijke verhoudingen.

Verontrustend is dat ook kleinere staten hun heil hebben gezocht in de aanschaf van relatief goedkope maritieme wapens als kleine aanvalsonderzeeboten¹³ en mijnen. In januari 2018 liep een LNG-tanker met 200.000 m³ gekoelde LNG vermoedelijk op een mijn die door een (onbekende) onderzeeboot is gelegd. De schade is beperkt gebleven tot lekkages aan de schroefas, maar wereldwijd is de angst voor deze potentieel 'varende atoombommen' een rol van betekenis gaan spelen.¹⁴

Verschillende westerse landen overwegen LNG-tankers te weren, wat de mogelijkheid om deze grondstof te verwerven verder bemoeilijkt. Ook in Nederland gaan stemmen op om de LNG-terminal in de Eemshaven te sluiten, met als gevolg dat onze nationale gasreserves in Noord-Groningen en de Waddenzee aangesproken moeten worden.

Het gebruik van maritieme asymmetrische oorlogvoering om de toevoer van de schaarse energie te dwarsbomen, levert dus naast economische risico's tevens grote veiligheidsrisico's op.

Ontwikkelingen in de vs

De gevolgen van de snelle militaire reactie op de aanslagen van 11 september 2001 zijn binnen de Ameri-

'Van de twaalf Amerikaanse Nimitz-klasse vliegdekschepen zijn er nog acht in de vaart' (Foto U.S. Navy, M.A. Contreras)

kaanse krijgsmacht tot op heden nog te onderkennen. De conflicten in Irak en Afghanistan, tezamen met een snel stijgende olieprijs en een afnemende economische groei, hebben de vs voor het eerst in hun bestaan serieuze financiële beperkingen opgeleverd.

Dit heeft geresulteerd in beperkte modernisering van de Amerikaanse strijdkrachten. Er is minder geïnvesteerd in de ontwikkeling van *high tech*-materiaal, nieuwe jachtvliegtuigen (JSF) zijn vertraagd ingevoerd terwijl andere vliegtuigtypen na een indrukwekkende carrière op hoge leeftijd uit dienst zijn gesteld.

Zo is in 2020 de laatste B52(H) uit dienstgenomen, 65 jaar nadat dit type in gebruik werd genomen bij de US Air Force. De US Navy kent vergelijkbare problemen en de '300 ship

navy'¹⁵, waarnaar gestreefd werd (2000), is nog steeds niet gerealiseerd. Introductie van modernere, meer capabele schepen heeft vertraging opgelopen en is om financiële redenen maar ten dele uitgevoerd.

Zo is het eerste Littoral Combat ship pas in 2010 in de vaart gekomen en is het DDX-programma (vervanging Destroyers) omgebouwd tot FFX-programma (fregatten in plaats van Destroyers). Van de twaalf Nimitz-klasse vliegdekschepen zijn er nog acht in de vaart en vervanging door een kleiner type laat nog op zich wachten.

Hoewel de US Navy investeert in technologisch hoogwaardig (en daarmee extreem duur) materiaal, is het *aantal* operationele schepen onvoldoende om de commerciële zeevaart te beveiligen en maritieme 'strike' capaciteit te genereren. In de huidige geopolitieke situatie is er echter een grote vraag naar precies deze capaciteiten.

De NAVO

Na de grote uitbreiding van de NAVO rond het jaar 2004, is deze organisatie tot een orgaan geworden dat steeds

¹³ *Submarines make small navies credible and allow us to keep our force relatively unsophisticated. If I were to lose my submarine capability, I would be looking at a complete redesign of the force*, recentelijke citaat van de *South African Chief of the Navy* in: *Sea Power*, door Geoffrey Till, pagina 124.

¹⁴ http://timrileylaw.com/LNG_TANKERS.htm. Deze website wijst op de gevaren van ontploffing van LNG-tankers. Bezocht: mei 2007.

¹⁵ http://www.nationaldefensemagazine.org/issues/2004/Jul/Lack_of_Specificity.htm. July 2004. Lack of Specificity in Navy Shipbuilding Plans Irks the Industry, by Roxana Tiron. *Although the Navy has not backed away from its official requirement of 300 ships, the service already has forecast it will be down to 290 ships by 2006 before the numbers crawl back up again.*

moeilijker consensus bereikt over inzet van gevechtskracht anders dan voor collectieve zelfverdediging. De *NATO Response Forces* (NRF) zijn niet ingezet en NAVO-operaties buiten het bevelsgebied in het hogere geweldspectrum werden alleen door een aantal capabele landen uitgevoerd, waaronder de VS, het VK, Canada en Nederland.

Toch zijn onder aanvoering van de genoemde landen, in 2016 nieuwe afspraken gemaakt die het mogelijk maken dat delen van NAVO zonder consensus, onder de voorwaarde van *Agree to disagree*, kunnen optreden onder NAVO-vlag. Toen de dreiging van de Europese energieaanvoer toenam, was het overigens verbazingwekkend hoe eensgezind de NAVO-landen hun militaire capaciteit inbrachten om gezamenlijk de veiligheid te garanderen.

De EU is nooit gekomen tot een coherent veiligheidsbeleid door de grote diversiteit aan belangen. Na 2007 werd wel gesproken over het 'Eurovision Songfestival Syndroom'¹⁶, als metafoor voor de verdeeldheid binnen de EU.

De Koninklijke Marine en de 'energieoorlog'

De nadagen van Uruzgan

De Nederlandse defensieorganisatie zag zich in 2006 gesteld voor een grote uitdaging. Het opereren in Uruzgan (Afghanistan) was moeilijk en vergde een grote fysieke en financiële inspanning. Militair gezien was de operatie een succes. Het geïntegreerde optreden verliep goed en de Nederlandse benadering oogstte lof bij veel NAVO-partners, maar voornamelijk bij de lokale bevolking.

De operatie stopte echter niet in 2008. Er was geen NAVO-partner beschikbaar om de Nederlandse troepen af te lossen, waardoor de Nederlandse regering zich genoodzaakt zag de missie met nog eens twee jaar te verlengen. Wederom een scheurtje in het NAVO-bolwerk.

Apache, Irak. 'De EU is nooit gekomen tot een coherent veiligheidsbeleid vanwege de grote diversiteit aan belangen' (Foto AVDD, G. van Es)

Het effect van deze verlenging had grote financiële gevolgen voor Defensie. Na de reorganisatie van Defensie die in 2005 was ingezet, bleek het moeilijk om de materiële exploitatie onder controle te krijgen. Daarbij kwam nog eens de personele en materiële 'slijtageslag' van Uruzgan. Het op adem komen van de grote inspanning, de angst om weer in een langdurig geldverslindend conflict verzeild te raken en het budget lieten het na 2010 niet toe grootschalig internationaal op te treden. Investeringsplannen werden op de lange baan geschoven.

Een evoluerende marine

Na mijn HDV-studie op het IDL (2007) was ik er vast van overtuigd dat er gewerkt moest worden aan een krijgsmacht die daadwerkelijk de ambitie voor het buitenlandbeleid en Defensie invult en dat hier niet mee gemarchandeerd mocht worden.

'Joint' was inmiddels *het* toverwoord, maar in de uitvoering was dit nog niet altijd zichtbaar. Zo werd het Defensie Helikopter Commando (DHC) opgericht, waarin alle helikoptercapaciteit werd verzameld voor 'joint' operaties. Toch bleek het in 2012 onmogelijk om Nederlandse CH47 Chinook- en AH64D Apache-helikopters in Afrika

in te zetten opererend vanaf het amphibisch transportschip (LPD) Hr. Ms. Johan de Witt¹⁷, omdat deze helikopters niet waren aangepast voor het opereren in een maritieme omgeving.

Dit terwijl in 2007 nieuwe CH47 helikopters waren aangeschaft, waarbij deze aanpassingen ingekocht hadden kunnen worden. De 'coalitie' interventie (NEO-operatie) op de Afrikaanse kust werd daarom uitgevoerd met Britse CH47 en AH64 helikopters (die wel hiervoor bij nieuwbouw zijn aangepast), vliegend vanaf het Nederlandse *Landing Platform Dock* (LPD) onder de vlag van de UK/NL AMPHIB TG.

Deze problematiek is pas in 2016 opgelost, toen onder druk van de Amerikaanse en de Nederlandse regering de industrie instemming verleende voor een in Europa uit te voeren 'Marinisation'-programma ten behoeve van

¹⁶ Tijdens het Eurovisie Songfestival van 2007 bestond er een tendens dat de Oost-Europese staten op basis van vriendschappelijke verhoudingen bewust vóór elkaar stemden. Het festival kreeg hiermee een Oostbloktint, waarop de West-Europese staten overwogen toekomstige deelname te staken.

¹⁷ Het helikopterdek van Hr. Ms. Johan de Witt is speciaal ontworpen om middelzware helikopters zoals de CH47 Chinook te ontvangen.

een groot deel van de DHC-helikopters.

De *Marinestudie 2005* bleek een goede basis voor een nieuwe, geherstructureerde marine. Toch miste dit document mijns inziens een belangrijk element. Zowel in de Prinsjesdag-brief van 2003 als in de *Marinestudie* werd de dreiging vanuit de derde dimensie (onderwater) onvoldoende benoemd.^{18, 19}

Met het wegvallen van de Sovjet-onderzeebootdreiging is ook *Anti Submarine Warfare* (ASW) naar de achtergrond verdwenen, terwijl verschillende grote maar ook kleinere staten juist het onderzeebootwapen omarmden, om in de maritieme dimensie een (asymmetrische) rol van betekenis te gaan spelen.

Rond 2012 was er een intense lobby om Walrusklasse-onderzeeboten te behouden

(Foto AVDD, K. Dogger)

Hoewel de NH90 boordhelikopter veel beter was toegerust op ASW in vergelijking tot de dertigjarige 'Lynx', kon deze helikopter nooit het gemis van een modern maritiem patrouillevlies-tuig volledig compenseren. Escorteschepen met een goede ASW-capaciteit waren binnen NAVO nauwelijks te vinden, want de trend om te bezuinigen op dure maritieme gevechtsplatforms had zich NAVO-breed voortgezet (Duitsland in mindere mate). Dit gemis werd kwam sterk aan het licht

toen de vraag om escorte en beveiligingstaken voor kapitale olie/gas-transporten door potentieel gevaarlijke gebieden en *offshore* installaties frequenter werd gesteld (klassieke 'Blue Water' taken).

Tevens was voor ondersteuning van verschillende landoperaties vanaf zee een vorm van *Sea Control/Denial* benodigd. Het behouden van voldoende 'Blue Water' capaciteiten (met inbegrip van ASW) binnen de KM, werd deel van mijn visie.

Onderzeeboten

Rond 2012 kwam de vervanging van de Walrusklasse-onderzeeboten prominent in het planproces van Defensie terug. De beslissing over de vervanging bleek zodanig zwaar dat een herijking van de Nederlandse defensieambitie noodzakelijk was. Een intense lobby binnen de NAVO, maar ook vanuit de VS voor het behoud van de Nederlandse 'Ocean-going' conventionele onderzeebootcapaciteit was het gevolg.

In de herijking van de Defensieambitie ('de Plein 4-Nota'), werd onderkend dat Nederland zijn welvaart niet meer prominent uit de maritieme en overslagsector verwerft, maar dat het veiligstellen van de invoer van onze eerste levensbehoefte (energie) essentieel is voor onze economie.

De geschetste spanningen omtrent het zekerstellen van olie- en gasaanvoer, naast het voorbeeld van de VS²⁰ en Royal Navy²¹, waren doorslaggevend om de Walrusklasse-onderzeeboten te vervangen. Met de nog in Nederland resterende specifieke scheepsbouw-expertise en het gebruik van 'contracters' was het mogelijk vier *Air Independent Propulsion* aangedreven onderzeeboten van de Orka-klasse te produceren.

Combattanten

De LCF-fregatten vormen tot op heden de ruggengraat van de KM. Het innovatieve ontwerp van het platform, maar vooral de flexibele wijze waarop het SEWACO-systeem is opgebouwd heeft de relevantie van dit platform

in grote mate bepaald. Het gebruik van *commercial-off-the-shelf* computers heeft constante doelmatige modernisering (zes computerhardware upgrades naast constante softwareoptimalisatie) van het *Combat Management System* (CMS) en de integratie in een netwerkomgeving mogelijk gemaakt.

Ik heb altijd veel aandacht besteed aan het volledig benutten van het potentieel van dit platform. De stap om de schepen daadwerkelijk uit te rusten met *Tactical Ballistic Missile Defence* (TBMD) capaciteiten heeft lang op zich laten wachten, maar de komst van een nieuw missile (SM7) en een reële dreiging uit het Midden-Oosten hebben geleid tot verwerving van deze capaciteit.

De 'footprint' van het LCF TBMD systeem is zodanig dat TBM-dreiging vanuit potentiële dreiginggebieden voor een substantieel deel van Nederland door één schip wordt afgedekt. Deze capaciteit is ook voor de rest van Europa van onschatbare waarde.

De NEO-operatie onder de Afrikaanse kust in 2012 onder vijandelijke omstandigheden heeft de relevantie van *Tactical Tomahawk* (TACTOM) onomstotelijk aangetoond. Twee TACTOM's afgevuurd door een Royal Navy onderzeeboot hebben twee bruggen ver-

¹⁸ Prinsjesdagbrief, 16 september 2003, pagina 29, *De NATO heeft een verminderde behoefte aan capaciteiten voor onderzeebootbestrijding.*

¹⁹ *Marinestudie 2005*, pagina 2, *Toenemend belang van ondersteuning van landoperaties (...) afnemende omvang van de klassieke Sea Control/ Denial taken.*

²⁰ Kaplan, *How do we fight China*. Hij spreekt in dit essay over drie separate marines:

- 1) een marine die de het gebruik van de zee als platform voor *offshore bombing* mogelijk maakt,
- 2) een marine voor *Littoral Special Operations*, en
- 3) een marine met 'stealth' capaciteiten voor patrouille en informatievergaring.

²¹ The Britse regering liet ruim van tevoren (2007) weten de Trident-onderzeeboten te vervangen en gaf daarmee het signaal af de slagkracht (met inbegrip van SLBM's) vanaf zee te behouden.

nietigd, waardoor de opponent niet in staat was de NEO in gevaar te brengen. Het op grote afstand brengen van precisie-effecten, buiten het bereik van het eigen 'klassieke' luchtwapen (*Initial Entry*-situatie), is ook in 2025 nog altijd een capaciteit die een waardevolle aanvulling op de gevechtskracht van Defensie vormt.

Nieuwe types *Tactical Land Attack Missiles* (TLAM) maken gebruik van de technologie die reeds ontwikkeld is voor *Unmanned Combat Airborne Vehicles* (UCAV) met een kostenverlaging tot gevolg. In 2014 zijn de eerste TACTOM's aan boord van Hr. Ms. De Ruyter geplaatst.

De laatste twee M-fregatten zijn in 2016 verkocht en werden opgevolgd door een nieuw type schip van de Swarthenhondt-klasse (zes schepen). Dit diesel/elektrisch aangedreven schip van 3000 ton wordt bemand door 55 bemanningsleden en kan zowel de klassieke maritieme beschermingstaken (inclusief een noemenswaardige ASW-capaciteit) als ondersteuning van landoperaties uitvoeren. Het CMS is gelijk aan dat van het LCF en is volledig geïntegreerd in de netwerkomgeving.

De universele lanceerinstallatie aan boord maakt het mogelijk om bewapening voor de verschillende rollen te voeren, waarbij herbewapening op zee door het *Joint Support Ship* mogelijk is. De kracht van deze klasse is te vinden in de flexibiliteit om van rol te wisselen en de hoge mate van automatisering, die het mogelijk maakt om met een kleine bemanning te opereren en te integreren in de ondersteuning van landoperaties (*integrated battlefield*). Dit innovatieve Nederlands concept draagt inmiddels de bijnaam 'Kameleon'.

In 2017 zijn twee van de vier *Ocean going Patrol Vessels* (OPV) wit geschilderd om dienst te doen bij de vernieuwde kustwachtorganisatie. Deze organisatie kwam geheel los te staan van Defensie en concentreert zich op kustwachttaken in de Nederlandse

'Volgend jaar (in 2026) wordt Hr. Ms. Rotterdam vervangen...'

(Foto AVDD, P. van Bastelaar)

kustwateren (met inbegrip van overzeese koninkrijkgebieden en gemeentes). De resterende OPV's (onder Defensievlag) concentreren zich op de bestrijding van piraterij en opereren vanuit Singapore en Djibouti in *UN Anti Piracy* multinationale taakgroepen (UNAP).

Integratie

De integratie tussen vloot en mariniers werd in 2010 effectief voltooid. Integratie met de Luchtmobiele Brigade (11AMB) met DHC-ondersteuning was in 2016 een feit. De taak voor luchtmobiel opereren vanaf de LPD's is doorgaans een verantwoordelijkheid voor 11AMB en daar waar de 'natte' dimensie (varen) en SOF een factor wordt, levert het Korps Mariniers expertise en gevechtskracht.

Gezamenlijk geïntegreerd optreden vanaf zee is inmiddels geworden tot 'kunst', door de nadruk meer op integratie van capaciteiten te leggen in plaats van op bestuurlijke integratie. Het ontzetten van een bezette LNG-terminal in de Perzische Golf vijf jaar geleden, toonde aan dat een gezamenlijke operatie niet meer wordt belemmerd door de kleur van de baret.

Conclusies

In de afgelopen achttien jaar heeft zich een nieuw dreigingsbeeld gevormd dat bijsturen van de vlootplannen noodzakelijk maakte. Bovendien was het hoognodig om daadwerkelijk de termen 'joint' en 'flexibiliteit' ook in de maritieme dimensie praktisch in te vullen. De energiecrisis en de nieuwe machtsverhoudingen hebben gewerkt als katalysator voor verandering. Ik heb hieruit de volgende conclusies getrokken:

- Het ambitieniveau van Defensie zou in balans moeten zijn met de financiële middelen, maar dit is nooit het geval. Een gezonde spanning prikkelt

de doelmatigheid, maar het ambitieniveau zodanig aanpassen dat het binnen de middelen valt kan gevaarlijke neveneffecten hebben. Een neveneffect kan zijn dat omwille van de financiële spanningsreductie essentiële capaciteiten worden afgestoten op basis van een (te) kortetermijn-visie. Het tijdig herstellen van de ASW-capaciteiten heeft de KM behoed voor gevoelige verliezen.

- Als Defensie wordt gezien als 'verzekeringspremie' voor het koninkrijk Nederland, is het van belang een solide dekking te hebben voor het geval dat het land levensgevaarlijk ziek dreigt te worden. In klare taal, het vormgeven van de krijgsmacht op lange termijn vergt *commitment* en visie, zonder afgeleid te worden door kortetermijn-verstoringen die kunnen leiden tot tunnelvisie.

- De schaarste aan energiebronnen heeft gezorgd voor globale instabiliteit. Een 'nieuwe Koude Oorlog' is mijns inziens zwaar aangezet, maar het kan niet ontkend worden dat er een voedingsbodem is voor grootschalige conflicten. Deze conflicten kennen een prominente maritieme dimensie, waarin het onderzeebootwapen de asymmetrische component belichaamt. De defensieorganisatie heeft dit tijdig onderkend. De tijd dat 'Blue Water operations' een vies woord was (begin deze eeuw) is voorbij. Geïntegreerd flexibel maritiem optreden in Brown én Blue water is

met de huidige vloot vooralsnog gegarandeerd.

- De diversiteit aan energieleveranciers over de gehele (instabiele) wereld is voor Europa de oorzaak geweest om zijn belangen ook wereldwijd te verdedigen. De crises van de afgelopen achttien jaar hebben Defensie gedwongen daadwerkelijk expeditionair op te treden.

- De huidige situatie toont aan dat de veiligheid en welvaart van Nederland weleens ver buiten de landsgrenzen verdedigd moet worden.

De toekomst

Na mijn actieve diensttijd gaat de marine verder. Als gevolg van de vergrijzing en dus krapte op de arbeidsmarkt werken er inmiddels nog 5500 mensen bij de marine en deze trend zal zich nog wel enige tijd voortzetten. *Low Manning*, automatisering en netwerkintegratie blijven de toverwoorden voor het toekomstige scheepsontwerp.

Scheepsbouw en onderhoud zijn al bijna helemaal uitbesteed aan een conglomeraat van bedrijven als uitvloeisel van de nauwe samenwerking tussen Defensie en het Nederlands Maritieme Cluster. Deze samenwerking zal intensiveren onder druk van de geopolitieke situatie (bedreigingen voor het vrije maritieme verkeer) en de immer beperkte financiële middelen.

Volgend jaar wordt Hr. Ms. Rotterdam vervangen door het nieuwe *Landing Platform Helicopter* (LPH), Hr. Ms. Hoorn. Dit schip zal in staat zijn naast mariniers, 11AMB eenheden met DHC-helikopters ook de nieuwe Defensie UCAV's vanaf zee in te zetten, waarmee het een in oude termen geheel 'paars' platform wordt. De nadruk zal liggen op doorzettingsvermogen (ook in een *Initial Entry*-situatie) en het is dan ook niet verwonderlijk dat dit schip met zijn 24.000 ton waterverplaatsing het grootste van Defensie wordt.

Parallel aan de implementatie van Hr. Ms. Hoorn loopt de introductie van de Banckert-klasse, die de capaciteiten van de uitfraserend LCF moet overnemen. Ook in het ontwerp van dit schip zijn flexibiliteit in rollen, automatisering en een kleine bemanning (vijftig) de kenmerken. Het wapen- en sensorenpakket is ontwikkeld in Europees verband, waarbij voor het eerst in de geschiedenis afspraken zijn gemaakt over wie verantwoordelijk is voor de verschillende ontwikkeltrajecten.

Literatuur

- Wie is afhankelijk van wie, de betrekkelijke kwetsbaarheid van de EU gasmarkt. Christoph Tönjes & Wilbur Perlot, *Internationale Spectator*, jaargang 60, nr. 4, april 2006.
- De Marinestudie 2005*, 14 oktober 2005.
- De Prinsjesdagbrief*, 16 september 2003.
- Energy war jeopardises progress, by Andrew Simms, *The Guardian*, June 21, 2004. Europa steeds zwakker, interview met Robert D. Kaplan, *Elsevier*, 62ste jaargang, nr. 43, 28 oktober 2006.
- Europa bedreigt eigen energietoekomst, Wilbur Perlot, *Het Financieele Dagblad*, 23 mei 2006.
- How we would fight China, Robert D. Kaplan, *The Atlantic Monthly*, June 2005.
- http://cf.hum.uva.nl/oosteuropa/prospekt/artikelen2006/rivaliteit_aug.html, Nieuwe grootmachten-rivaliteit door René Does in *Prospekt*, tijdschrift voor Rusland. Bezocht: mei 2007.
- <http://www.american.edu/TED/iranpipeline.htm>: Iran to India Natural Gas Pipeline: Implications for Conflict Resolution & Regionalism in India, Iran, and Pakistan, door Shamila N. Chaudhary. Bezocht: mei 2007.
- <http://www.washtimes.com/national/20070110-112623-9814r.htm>: U.S. presses China on armed submarine encounter, By Bill Gertz, *The Washington Times*, January 11, 2007. Bezocht: mei 2007.
- http://timrileyaw.com/LNG_TANKERS.htm: Deze website wijst op de gevaren van ontploffing van LNG-tankers. Bezocht: mei 2007.
- http://www.nationaldefensemagazine.org/issues/2004/Jul/Lack_of_Specificity.htm: July 2004. Lack of Specificity in Navy Shipbuilding Plans Irks the Industry, by Roxana Tiron. Bezocht: mei 2007.
- <http://www.newsmax.com/archives/articles/2002/7/30/141937.shtml>: PLA Navy: From 'Green Water' to 'Blue Water' – Part I and II, Dr. Alexandr Nemets and Dr. Thomas Torda Friday, July 26, 2002. Bezocht: mei 2007.
- <http://timesofindia.indiatimes.com/articleshow/263611.cms>: 'Blue-water Navy is the aim' by Rajat Pandit. *Times of India*, 1 november 2006.
- Own the blue water, door Edward Lundquist (Navy Capt. Ret.), Proceedings 2006.
- Seapower, a guide for the twenty-first century*, Geoffrey Till, Frank Cass publishers, Londen 2006.
- Visie op de toekomstige oppervlaktevloot van de KM, Clingendael, centrum voor Strategische Studies, rapport nr. 04-002, april 2004.

Een interessante ontwikkeling hierin is een *low cost* ASW-wapen gebaseerd op het principe van de Elektro Magnetische Puls (EMP).

Testen met dit wapen zijn wellicht iets te succesvol verlopen, omdat in voorkomende gevallen het (onbemande) testdoel helemaal niet meer boven kwam.

Afsluitend

Ik hoop in deze beschouwing van de afgelopen achttien jaar een duidelijk beeld te hebben geschetst van de wijze waarop de zucht naar energie in de wereld, de focus van Defensie en in het bijzonder de marine hebben bepaald. Er zijn vele factoren die onbelicht zijn gebleven, maar wellicht vindt u die nog weleens terug in mijn memoires.

Belangrijk in mijn ogen is dat door de jaren heen flexibiliteit en de integratie van capaciteiten in militair optreden in alle dimensies het mogelijk hebben gemaakt om op een breed front de belangen van Nederland te ondersteunen.

De ontwikkeling van het Nederlands joint opereren

H. Suurveld – luitenant-ter-zee der eerste klasse*

Inleiding

E nige tijd geleden vroeg de redactie van de Militaire Spectator mij om een bijdrage te leveren aan een bijzondere uitgave van het blad. In eerste instantie ging ik er van uit dat ik een exposé over de huidige staat van Defensie mocht schrijven. Gelet op mijn huidige functie leek mij dit ook voor de handliggend. Ik was echter aangenaam verrast toen bleek dat niet alleen de huidige staat van Defensie, maar met name mijn bijdrage aan de ontwikkeling hiervan doel van het artikel was. Samen met de bijdragen van de overige alumni van de derde Hogere Defensie Vorming (HDV-03) zal dit de lezer een goed beeld moeten geven hoe onze krijgsmacht door de jaren heen is veranderd.

Zonder te willen vervelen met de overpeinzingen van een oudere collega wil ik de lezer toch deelgenoot maken van mijn ‘werkelijkheid’ op

het moment dat mijn adjudant mij het verzoek van de redactie voorlegde. Ik zat op de brugvleugel van ons nieuwste Joint Support Ship, Zr. Ms. van Wassenaer van Obdam, te genieten van de zonsopkomst. Het landingschip Zr. Ms. Schaper voer, met de helikopters op het helidek, net voor de opkomende zon langs. Dit plaatje gaf eigenlijk alles weer wat er in de afgelopen jaren is bereikt.

De opkomende zon symboliseert de huidige florissante staat van Defensie. Veel mensen romantiseren de zonsopgang, maar ik heb ik meer met de opkomende zon. Zonsopkomst sluit een donkere periode af en een nieuwe – in dit geval zonnige – dag lacht je tegemoet. Zo is het ook met Defensie: de donkere periode lijkt achter ons te liggen en een zonnige toekomst ligt voor ons.

De naamgeving van de schepen symboliseert de historische basis van de huidige samenwerking tussen de krijgsmacht delen. De cavalerist Jacob van Wassenaer van Obdam is in 1653, tijdens de eerste Engelse Oorlog, benoemd tot luitenant-admiraal¹ en bevelhebber van de Nederlandse vloot. Luitenant-generaal Schaper is zijn carrière in de Tweede Wereldoorlog begonnen bij de Marine Lucht-

vaardienst (MLD). In 1954 verliet Schaper de Koninklijke Marine als Vlagofficier MLD en stapte over naar de Koninklijke Luchtmacht. Hier vervulde hij van 1956 tot 1961 de functie van chef luchtmachtstaf.²

De toegevoegde waarde van het gebruik van de kennis en inzichten van mensen in andere uniformen was mij al tijdens de HDV duidelijk geworden. In een van de planningsoefeningen tijdens de HDV vervulde een cavalerist

H. Schaper (Foto NIMH)

* Cursist HDV-03.

1 Gent, T. van, *17 Zeventiende eeuwse admiralen en hun zeeslagen*. Den Haag, KVMO, 2000. blz. 46-50.

2 Koninklijke Luchtmacht, *Vlucht door de tijd: kopstukken*. Internetsite, toegankelijk via: <http://www.luchtmacht.nl/vluchtdoordetijd/kopstukken/bevelhebbers/schaper.html>.

de rol van Maritime Component Commander (MCC). Zijn verwondering over de maritieme werkwijze en zijn 'vreemde' vragen gaven nieuwe inzichten aan alle deelnemers. Dit maakte het uiteindelijk product beter.

Met dit artikel wil ik de lezer informeren over de weg naar de huidige defensieorganisatie. Als uitgangssituatie heb ik hiervoor 12 juli 2007 gekozen. Op deze datum kreeg ik mijn HDV-brevet uitgereikt. Om de ontwikkelingen in de tijd te kunnen plaatsen begin ik met een verhandeling over de strategische ontwikkelingen die volgens mij relevant zijn geweest voor de ontwikkelingen van de Nederlandse Defensie. Vervolgens beschrijf ik de veranderingen in de defensieorganisatie. Ik sluit af met mijn conclusies.

Strategische ontwikkelingen

Inleiding

Aan het eind van de twintigste eeuw begonnen lezingen steevast met: 'Sinds het vallen van de Muur...'. In het begin van de eenentwintigste eeuw kwam hier nog de variant: 'Sinds het instorten van de Twin Towers...'. bij. Strekking van de verhalen die volgden was altijd: de wereld is veranderd en daar moeten we op inspringen. Nu terugblikkend blijkt dat de wereld sindsdien continu in verandering is geweest. In plaats van in te springen op de veranderingen zijn we gaan wennen aan de veranderende wereld, zoals een defensiemedewerker al in 2006 suggereerde.³ Gelukkig vonden de meeste veranderingen minder abrupt plaats dan de terroristische aanslagen op het World Trade Center in New York. In dit hoofdstuk bespreek ik enkele strategische veranderingen die van invloed zijn geweest op de ontwikkelingen bij Defensie.

Internationale veiligheidsorganisaties

Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn internationale veiligheidsorganisaties voor Nederland belangrijk geweest in het buitenlandbeleid en bij de inzet van

de krijgsmacht. Voor de legitimiteit van operaties richt Nederland zich nog steeds op de Verenigde Naties of de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE).⁴ Als het enigszins mogelijk was voerde Nederland operaties uit onder auspiciën van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie of samen met NAVO-partners. De NAVO richtte zich indertijd, naar Amerikaans voorbeeld, op het ingrijpen in een conflict voordat het uit de hand kon lopen. Hiervoor is de NATO Response Force (NRF) opgericht.

De Europese Unie ontwikkelde nog een eigen Europees Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB) en er was voorzien dat de EU in toekomstige conflicten zelf de diplomatieke en economische acties zou kunnen ondersteunen met militaire middelen. Als uitvloeisel hiervan en bijna analoog aan de NRF's zijn de EU-battle-groups opgericht. Nederland wilde hieraan ook een bijdrage leveren.

Verenigde Naties

Na Bosnië, Kosovo en het Irak-conflict van 2003 leek de rol van de VN definitief voorbij. Op pijnlijke wijze was de onmogelijkheid van de VN gebleken om in dergelijke conflicten te bemiddelen en vreedzame oplossingen aan te dragen. De tegengestelde belangen van de permanente leden van de Veiligheidsraad waren vaak een belemmering om krachtadig op te treden. De duizenden doden in Rwanda, Darfur en meer recent in Zimbabwe had de internationale gemeenschap kunnen voorkomen door sneller ingrijpen. Deze boodschap is duidelijk aangekomen en nu in 2025 vervult de VN weer de rol van het internationale overkoepelende veiligheidsorgaan. Bijna alle landen in de wereld zijn lid en de VN-Veiligheidsraad heeft aan slagkracht gewonnen door een gewijzigde samenstelling en afschaffing van de vetoprocedure.

NAVO

De operatie in Afghanistan heeft de NAVO wederom geconfronteerd met de afhankelijkheid van haar lidstaten. De landen stelden te weinig troepen ter

beschikking voor de operatie. De commandant van de International Security Assistance Force (ISAF) kon hierdoor zijn lange-termijnplannen niet uitvoeren. Deze plannen bestonden uit het weer opbouwen van Afghanistan nadat de veiligheid in het land was verzekerd. Omdat de NAVO-troepen niet toereikend waren voor de uitvoering van de taken en het aantal troepen dat de lidstaten uitzonden bovendien gestaag afnam, kon COMISAF op den duur niet eens meer de veiligheid van zijn eenheden garanderen. De NAVO moest hierdoor uiteindelijk de operatie in Afghanistan staken.

De NAVO heeft zich na ISAF daarom weer toegelegd op het collectief beschermen van het eigen grondgebied van de lidstaten. Daarnaast ziet de NAVO kortstondig ingrijpen in situaties buiten haar grondgebied die bedreigend zijn voor de stabiliteit in de wereld nog wel als een van haar taken. Voor de uitvoering van deze taak is nog steeds de NRF voorzien. Deelname van de NAVO aan langdurige vredesmissies heeft sinds Afghanistan niet meer plaatsgevonden.

Europese Unie

De EU heeft nog steeds de ambitie om een Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) en daaraan gekoppeld EVDB te ontwikkelen. De daadwerkelijke invoering hiervan laat echter al geruime tijd op zich wachten. Hoewel Europese besluitvorming vaak een kwestie van lange adem is, ziet het er in dit geval toch naar uit dat van uitstel afstel zal komen. De EU-battlegroups zijn door de impasse in het gezamenlijk beleid nooit ingezet en bestaan tegenwoordig ook alleen nog als concept. De EU kan hierdoor alleen economische invloed uitoefenen om desgewenst haar standpunten kracht bij te zetten.

3 Esch, J.A.C. van, prijswinnend essay in: *Vizier op Defensie*. Den Haag, Ministerie van Defensie (2006). blz. 70.

4 Aartsen, J.J. en Grave, F.H.G. de, *Betrokkenheid van het parlement bij uitzending van militaire eenheden*. Den Haag, Tweede kamer, 13 juli 2001.

Terrorisme

Dat de term terrorisme tegenwoordig in onze doctrine is vervangen door 'irreguliere oorlogvoering door statelijke en niet-statale actoren', geeft al de invloed van de tijdgeest weer. Tijdens de HDV-03 was de wereld, onder aanvoering van de Verenigde Staten, nog verwickeld in de oorlog tegen het terrorisme. Deze oorlog, met name gericht tegen Al Qaida, is gelukkig langzaam van het toneel verdwenen. De oplossing van het conflict in Irak heeft hier zeker aan bijgedragen. Irreguliere oorlogvoering blijkt na de strijd tegen het terrorisme nog steeds de meest waarschijnlijke vorm van oorlogvoering.

Opkomende machten

Ook anno 2025 evenaart nog geen enkel land de militaire macht van de vs. De omvang van de krijgsmachten van China en India is echter al sinds de eeuwwisseling een bron van zorg voor de Amerikanen. De uitgaven van China en India zijn volgens de Amerikanen, maar ook volgens de EU, niet in verhouding met de doelstelling van landsverdediging en geven ook al jaren aanleiding tot speculaties over de ware reden van de uitbreiding van de krijgsmacht. Zowel China als India investeren met name in hun vloot. Het zwaartepunt van deze investeringen ligt op de amfibische capaciteit,⁵ maar ook de omvang van de strategische luchtvloot en het arsenaal langeafstandsraketten roept vragen op.

Ontwikkelingen in de defensieorganisatie

Inleiding

In 2007 stond de Nederlandse krijgsmacht opnieuw voor moeilijke beslissingen. Onder leiding van minister Kamp was in 2004 de grootste reorganisatie tot die tijd ingezet. Onder de pakkende titel 'Verantwoord verkleinen, voortvarend vernieuwen'⁶ was de omvang van de organisatie, in medewerkers en middelen, aangepast aan het beschikbare budget. Gelijkzeitig nam Nederland deel aan de NAVO-operatie in de Afghaanse provincie

Uruzgan, de VN-missie in Libanon (UNIFIL II) en getalsmatig kleinere missies.

Oefening van GGW De Peel met Patriot, Eindhoven, 2004

(Foto AVDD, K. Dogger)

Na het aantreden van de nieuwe minister Van Middelkoop leek het evenwicht tussen het budget en personeel en middelen niet, of nog niet, bereikt. De discussie die hierop volgde kon ik van dichtbij volgen omdat ik na de HDV ben geplaatst bij de Directie Operationeel Beleid, Behoeftestelling en Plannen (DOBBP). In deze discussie bleek de *kaasschaafmethode*, het afstoten van capaciteiten bij alle operationele onderdelen in plaats van keuzes over de toekomst van Defensie te maken, de boventoon te voeren. In deze periode is bij mij een beeld voor de toekomst van Defensie ontstaan. Deze visie is gebaseerd op het concept van joint opereren met de Nederlandse krijgsmacht.

Jointness was in het begin van mijn loopbaan een vies woord. Joint opereren associeerden de oudere collega's met 'paars'. Paars was aan het eind van de vorige eeuw synoniem voor gezamenlijk uitbesteden of beheren van een bestuurlijke of ondersteunende activiteit met de andere krijgsmachtdelen. Gevolg hiervan was meestal dat de krijgsmachtdelen uit-

eindelijk niet meer verantwoordelijk waren voor die activiteit. Paars betekende dus dat een krijgsmachtdeel taken, samen met het personeel, kwijt raakte. Joint opereren, het gezamenlijk met meerdere krijgsmachtdelen uitvoeren van een militaire operatie, kon in deze perceptie dus niets anders betekenen dan dat er operationele onderdelen van de eigen organisatie verhuisden naar een ander krijgsmachtdeel. Voor de meeste bevelhebbers was dit geen aantrekkelijk of gewenst vooruitzicht.

Om de negatieve connotatie van joint opereren weg te nemen moest er dus nog wel het een en ander gebeuren. Uitgerekend een paarse gedachte, namelijk het gezamenlijk opleiden van officieren op het Instituut Defensie Leergangen (IDL), leverde de oplossing voor dit probleem.

De structuur die gekozen was om de positie van de Commandant der Strijdkrachten (CDS) te verstevigen bleek bij uitvoering van het Joint Concept uiteindelijk minder effectief en is dan ook gewijzigd. In dit hoofdstuk beschrijf ik het ontstaan van het huidige Joint Concept. Vervolgens beschrijf ik de veranderingen in de Defensiestaf en het belang van goed opgeleid personeel dat het joint opereren ondersteunt.

Joint Concept

Het ontwikkelen van een Joint Concept voor Defensie is uiteraard minder eenvoudig dan het klinkt. Bij het ontwikkelen ervan struikel je over wezenlijke vragen als 'Waarvoor dient de krijgsmacht?' en 'Onder welke voorwaarden zal Nederland de krijgsmacht inzetten?'. Opvallend is dat in Nederland deze vragen vaak in termen van euro's worden beantwoord. Dat joint er toch is gekomen

⁵ Homan, C., 'Ook militair heeft China mondiale ambities', in: *de Volkskrant*, 17 maart 2007.

⁶ Knaap, C. van der, *Het personeelsbeleid van Defensie in de komende jaren. Verantwoord verkleinen, voortvarend vernieuwen*. Den Haag, Ministerie van Defensie, 16 september 2003.

komt hoofdzakelijk door de veranderde internationale omgeving.

De Militair Strategische Verkenning (MSV) van de CDS in 2006 beschrijft tien thema's op basis van de drie hoofdtaken van Defensie: verdedigen van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied, bevorderen van de internationale rechtsorde en de ondersteuning van civiele autoriteiten. Deze verkenning spreekt voor de eerste keer over 'het projecteren van het militaire vermogen van de gehele krijgsmacht'.⁷ In deze verkenning doelt men echter nog niet zozeer op nationaal joint optreden, maar op joint optreden in een *combined* en *interagency* omgeving.⁸

De vroegtijdige beëindiging van de NAVO-missie in Uruzgan heeft een belangrijke stimulans gegeven aan het joint opereren in Nederland. Al tijdens de missie bleken de verschillen met de traditionele operaties van de NAVO. Nederland nam tot die tijd deel aan NAVO-operaties door het uitzenden van schepen, landeenheden of vliegtuigen. De NAVO-commandostructuur zorgde vervolgens voor de operationele aansturing. De Nederlandse bijdrage verdween dus in zekere zin in een grote pot en hoewel de Nederlandse eenheden deelnamen aan dezelfde operatie, was er geen sprake van gezamenlijke inzet van deze eenheden.

In Uruzgan kreeg de Nederlandse Task Force Uruzgan (TFU) de verantwoordelijkheid over een groot gebied. Een hoofdkwartier in de Arabische Golf coördineerde de inzet van de lichteenheden. Om de veiligheid van de TFU te garanderen was de Nederlandse luchtmachtbijdrage daar echter direct aan gekoppeld. Wanneer de commandant-TFU vuursteun vanuit de lucht nodig had, kon hij dit direct bij de Nederlandse vliegtuigen aanvragen. In zekere zin al een voorbeeld van Nederlands joint optreden in die tijd.

Het bewustzijn dat Nederland zelf eenheden moest uitzenden waarin alle componenten van ons nationaal mili-

tair vermogen waren opgenomen werd nog verder versterkt doordat de NAVO niet meer deelnam aan operaties zoals Afghanistan. De NAVO was hierdoor niet langer beschikbaar om de coördinatie tussen de componenten, het operationeel niveau, op zich te nemen. De NAVO-lidstaten die de internationale rechtsorde wilden bevorderen waren hierdoor aangewezen op de *coalitions of the willing*. Deze coalities waren oneerbiedig gezegd een samenraapsel van beschikbare eenheden. Zonder de coördinatie door een operationeel niveau bleken deze weinig effectief en zelfs gevaarlijk.

Gedurende de operatie in Darfur gingen de deelnemende strijdkrachten al snel over van het samenbrengen van alle eenheden in een pool naar een systeem gebaseerd op het verdelen van het operatiegebied in kleinere gebieden. In dit gebied waren de deelnemers aan de coalitie verantwoordelijk voor de uitvoering van de gehele missie en de verdediging van de bewoners en eigen troepen. Het relatieve succes van deze missie en het belangrijke Nederlandse aandeel hierin baande het pad voor daadwerkelijk denken aan Nederlands joint optreden.

De MSV 2014 geeft de eerste contouren voor Nederlands joint optreden. Het opereren in een *combined* en *interagency* omgeving is hierin uitgebreid met elkaar aanvullen en geïntegreerd optreden op nationaal niveau. Ten tijde van het verschijnen van de MSV 2014 leefde nog de hoop dat de EU in het gat zou stappen dat de NAVO op operationeel gebied bij uitzending had laten vallen. Zoals we nu weten heeft de EU dit gat nog steeds niet kunnen invullen.

Op Prinsjesdag 2016 verwoordt de regering de behoefte om de strijdkrachten om te vormen tot een joint-krijgsmacht, geschikt voor inzet in VN-operaties met beperkte offensieve capaciteiten. In 2016 was ik wederom bij DOBBP geplaatst, dit keer als afdelingshoofd Toekomst Verkenningen. Zo kon ik het proces goed volgen en

waar mogelijk mijn steentje bijdragen. Het Nederlandse succes in Darfur maakte het voor de regering eigenlijk onmogelijk dit welslagen niet uit te bouwen. De *Dutch approach* gold voor landen met vergelijkbare ambities als een benchmark en de Nederlandse internationale invloed was hierdoor navenant toegenomen. De relatie tussen ambtenaren van Buitenlandse Zaken en militairen was nog nooit zo goed geweest. Dat gold tevens voor de relatie tussen de krijgsmachtdelen. Ook de relatie met onze meest kritische volksvertegenwoordigers kenmerkte zich door positieve gesprekken in de trant van 'Wat heeft u nodig?', in plaats van 'Waarvoor heeft u het nodig?'.

De minister publiceerde in mei 2017 zijn visie op het Nederlands joint optreden dat in 2024 gerealiseerd moest zijn. Onder het positieve politieke gesternte ging het defensiebudget van 1,6 naar 2 procent en dit maakte het mogelijk om de huidige krijgsmacht te realiseren. Veel aandacht ging uit naar de bescherming van onze mensen op missie. Het ging om zowel fysieke bescherming, als informatievoorziening door Unmanned Aerial Vehicles (UAV) en bescherming door eenheden van de luchtmacht. Ook de logistiek kreeg de nodige aandacht, met de voorziening van strategisch transport over zee en door de lucht met eigen middelen. Commandovoering over de Nederlandse joint bijdrage aan vredesoperaties is voorzien vanuit de uitzendbare staf van het Permanent Gezamenlijk Hoofdkwartier (PGHK).

Zoals bekend is het aantal werknemers bij Defensie door de overgang naar joint opereren nauwelijks toegenomen, maar zijn er wel intensiveringen geweest voor personeelsgroepen die bijna altijd worden uitgezonden zoals genisten, vliegers en Special Forces.

⁷ Commandant der Strijdkrachten, *Militair Strategische Verkenning 2006*. Den Haag, Ministerie van Defensie (2006). blz. 8.

⁸ *Ibid*, blz. 19.

Joint Caribbean Lion, Curaçao, 2006 (Foto AVDD, R. Mol)

De rol van de Koninklijke Marine kreeg in de visie speciale aandacht. Deze rol was hoofdzakelijk ondersteunend geweest: het uitvoeren van strategische transporten met het Joint Support Ship en de LPD's, het leveren van *tactical ballistic missile defense* bij inzet in gebieden nabij de kust en vuursteun met de *tactical land attack missiles*. De opkomst van China en India als wereldmachten met een aanzienlijke zeemacht maakte ook in Nederland een discussie los waarin Corbett en Mahan tot mijn verbazing veelvuldig voorkwamen. De behoefte van deze landen aan grondstoffen en met name olie was zeer bedreigend voor onze economie en de stabiliteit in de wereld. Om onze belangen veilig te kunnen stellen werd de vloot beperkt uitgebreid met oppervlakteschepen en een helikoptercarrier, tevens geschikt voor *vertical take-off fixed-wing* eenheden.

Wijzigingen Defensiestaf

Al deze veranderingen en toenadering tussen de krijgsmachtdelen waren niet mogelijk geweest zonder de wijziging van de topstructuur van Defensie in 2013. Na de invoering van de CDS als *corporate planner*, behoeftesteller en *operator* in september 2005 en het gelijktijdig opheffen van de bevelhebbers, waren de krijgsmachtdelen omgevormd tot leveranciers van wapensystemen gereed voor de inzet. In deze constructie kon de CDS de toekomstige krijgsmacht vorm geven zonder de traditionele 1-2-1 verdeling van de financiële middelen over de krijgsmachtdelen. DOBBP bepaalde namens de CDS welke capaciteiten een Operationele Commando (OPCO) kreeg. In dit besluitvormingsproces konden de OPCO's bijdragen door hun afdelingen Bestuurlijke Ondersteu-

ning (BO) en uiteindelijk op C-OPCO-niveau in beraad met de CDS. In de Verenigde Staten maar ook – meer vergelijkbaar – het Verenigd Koninkrijk, werden de krijgsmachtdelen hier op andere wijze in betrokken.

In 2012 kreeg ik na een operationele plaatsing een functie bij de Hoofd-directie Informatie en Organisatie (HDIO). Hier vond ik een luisterend oor bij de hoofddirecteur om een gezamenlijk comité der strijdkrachten in te stellen. In dit comité leverden de commandanten van de OPCO's, onder leiding van de CDS, de daadwerkelijke sturing aan de krijgsmacht. Zij bepaalden gezamenlijk de uiteindelijke prioriteiten voor nieuwe projecten zoals voorgesteld door DOBBP.

Het Permanent Gezamenlijk Hoofdkwartier stuurde namens de CDS operaties aan onder leiding van een nieuw ingestelde P-CDS voor Operaties. Deze opzet gaf de hoogste militairen van de krijgsmachtdelen en dus de mensen met de meeste ervaring weer betrokkenheid bij en ook invloed op de inzet en de toekomst van de krijgsmacht. Door de formele betrokkenheid van de top bij de beslissingen over de krijgsmacht nam ook de rivaliteit tussen de krijgsmachtdelen af. Zij hadden immers zelf daadwerkelijk deelgenomen aan de discussies over de afwegingen en het besluitvormingsproces.

Joint opleiden

Tijdens de HDV werd het mij duidelijk dat de discussies met anderen het eigen beeld van de organisatie alleen maar scherper maakten, waardoor uiteindelijk ook het wederzijds begrip toenam. Ik noemde al het voorbeeld van de cavalierist die de functie van MCC vervulde tijdens een joint-planningsoefening. Ik ben overtuigd van de kracht die gezamenlijk opleiden onze organisatie heeft opgeleverd. De veranderingen die Defensie qua samenstelling, wijze van optreden en cultuur heeft doorgemaakt zijn alleen mogelijk door de inzet van het personeel. De opleidingen op het IDL, zoals de Middelbare Defensie Vor-

ming (MDV) en HDV, maar ook de gezamenlijke missiegerichte opleidingen voor uitzending hebben bijgedragen aan het wederzijds begrip en respect.

Tot slot

In dit artikel heb ik de wijzigingen in de defensieorganisatie van de afgelopen jaren willen schetsen. Ik heb de wijzigingen afgezet tegen de veranderde internationale omgeving. Kernpunten hierbij zijn een NAVO die niet meer deelneemt aan vredesoperaties, waardoor de coördinerende commandolaag op operationeel niveau ontbreekt. De EU bleek niet in staat om het EVDB te aanvaarden. Hierdoor kwam de verantwoordelijkheid voor de coördinatie tussen de diverse componenten van de krijgsmacht bij de deelnemende landen te liggen. Nederland heeft dit ingevuld door op nationale basis joint te opereren.

De Nederlandse krijgsmacht staat er goed voor. Het personeel is gemotiveerd en heeft vertrouwen in de eigen capaciteiten om de vaak moeilijke missies tot een succesvol einde te brengen. Ik ben trots dat ik aan deze krijgsmacht heb mogen bijdragen.

Literatuur

- Aartsen, J.J. en Grave, F.H.G. de (2001). *Betrokkenheid van het parlement bij uitzending van militaire eenheden*. Den Haag, Tweede kamer.
- Commandant der Strijdkrachten (2006). *Militair Strategische Verkenning 2006*, Ministerie van Defensie.
- Esch, J.A.C. van (2006). Prijswinnend essay in: *Vizier op Defensie*, Den Haag, Ministerie van Defensie.
- Gent, T. van (2000). *17 Zeventiende eeuwse admiralen en hun zeeslagen*. Den Haag, KVMO.
- Homan, C. (2007). 'Ook militair heeft China mondiale ambities', in: *de Volkskrant*, 17 maart 2007.
- Knaap, C. van der (2003). *Het personeelsbeleid van Defensie in de komende jaren. Verantwoord verkleinen, voortvarend vernieuwen*. Den Haag, Ministerie van Defensie.
- Koninklijke Luchtmacht (2007). *Vlucht door de tijd: kopstukken*. Internetsite, <http://www.luchtmacht.nl/vluchtdoortijd/kopstukken/bevelhebbers/schaper.html>.
- Ministerie van Defensie (2006). *Vizier op Defensie*. Den Haag, Ministerie van Defensie.

MENINGEN

van anderen

'Hearts and minds' of 'search and destroy'?

Toen ik de MS 176 (2007) (7/8) haalde, bleken op de omslag dezelfde nieuwe open terreinvoertuigen te zijn afgebeeld die op pagina 9 van de *Defensiekrant* van 12-07-2007 zijn vermeld. Voor counter-insurgency deugen zij niet. Immers, in het desbetreffende artikel schrijft Brocades Zaalberg op bladzijde 298: 'Het voeren van een succesvolle counter-insurgency campagne is niet eenvoudiger geworden sinds de lessen van de jaren zestig werden opgetekend'.¹

Voor de veiligheidstroepen zoals afgebeeld op de omslag zijn de nadelen nu groter vanwege de militair-technologische vooruitgang: hierdoor beschikken de opstandelingen over lichte raketten, lichte mortieren en andere lichte wapens. Hiermee kunnen zij vanuit hinderlagen op een afstand van enkele honderden meters militairen, afgebeeld op dezelfde plaat, die zonder enige pantserbescherming zijn, verwonden en/of doden.

Met hetgeen Brocades Zaalberg in het desbetreffende artikel schrijft ben ik het eens, maar een aanvulling is noodzakelijk. Dit zal ik doen, mede aan de hand van mijn artikel 'guerrilla-achtige methoden', dat eerder in dit blad is verschenen.²

Voorts neem ik aan dat volgens Brocades Zaalberg, evenals volgens mij, insurgency een synoniem is van guerrilla, en counter-insurgency een synoniem van contra-guerrilla.

Basisprincipes

Het is nodig de basisprincipes, door Brocades Zaalberg op bladzijden 294 en 295

¹ Dr. T.W. Brocades Zaalberg, 'Hearts and minds' of 'search and destroy'? Leren van klassieke counter-insurgency. MS 2007 (176) (7/8), blz. 288-301.

² F. Snapper, 'Guerrilla-achtige methoden', MS 1995 (164) (10), blz. 472 - 477.

(Coverfoto MS 7/8)

beschreven, hier te vermelden. Deze zijn: ten eerste de aanpak van de legitieme grieven van het opstandige deel van de bevolking. Ten tweede moet worden voorkomen dat het loyale en neutrale deel van de bevolking zich tegen de regering keert doordat deze onnodig geweld gebruikt. In de derde plaats dient samenwerking tussen civiel bestuur, politie en militairen te worden geïnstitutionaliseerd.

Ten vierde is het belangrijker de opstandelingen van het loyale en neutrale deel van de bevolking te scheiden dan het zoeken en uitschakelen van de guerrilla. En ten slotte is een groot uithoudingsvermogen vereist.

Maleisië

De Britten hebben in Maleisië tijdens de guerrilla van 1948-1957 deze principes als volgt toegepast:

- de organisatie van een uitstekende inlichtingendienst;
- instellen van een identificatieplicht;
- verbeteren van de leefomstandigheden van de bevolking;
- instellen van verboden gebieden, waar iedere burger zonder waarschuwing door militairen kon worden doodgeschoten;
- invoeren van de doodstraf op hulp aan de vijand en ongeoorloofd wapenbezit;
- verplaatsen van dorpen;
- instellen van dorpswachten.

Het instellen van dorpswachten bleek alleen mogelijk indien de meerderheid van de bevolking niet met de opstandelingen wenste samen te werken. Het verplaatsen van dorpen was weliswaar een methode, maar moet toch zo veel mogelijk worden vermeden. Bewoners zijn gehecht aan hun grond; daar wonen zij, leven ze van en liggen hun voorouders begraven. Verplaat-

sen lijkt slechts zinvol indien het dorp in een streek ligt die tot verboden terrein is verklaard.

Het invoeren van de doodstraf zal vermoedelijk weinig doelmatig zijn. Tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft dit de Nederlanders niet weerhouden verzet te plegen. Wanneer de bevolking de guerrilla steunt om onafhankelijkheid te verkrijgen dan zal de strijd worden beëindigd wanneer die wordt verleend. Dit gebeurde in Maleisië in 1957 en het Maleisische deel van de bevolking staakte de strijd.

Maar de Chinese minderheid, onder leiding van de communistische partij, zette door. Pas op 2-12-1989 sloot de communistische partij van Maleisië een overeenkomst met de regering van dat land waarbij de guerrilla werd gestaakt en de nog ongeveer 1200 opstandelingen hun wapens inleverden. Die communistische guerrilla had 41 jaar geduurd.

Dit is een bevestiging van het vijfde basisprincipe van Brocades Zaalberg. Counter-insurgency eist een aanzienlijk uithoudingsvermogen en dat zullen politici zich moeten realiseren.

Nederlands-Indië

De strijd echter in het voormalige Nederlands-Indië was na vier jaar over. Maar daar heersten andere omstandigheden. Brocades Zaalberg deelt mee (bladzijde 290): 'Op het hoogtepunt van de strijd had Nederland ruim 140.000 manschappen onder de wapenen in de Oost' (ruim 70.000 militairen uitgezonden door de Koninklijke Landmacht (KL) in Nederland, ruim 60.000 militairen behorende tot het in Indië gevormde leger, en 6.000 mariniers). Een enorme inspanning van Nederland, uitgeplunderd door de nazi's en eveneens van Indië uitgeplunderd door de Japanners.

Ook de verhouding tussen militairen en overige personen was anders. Brocades Zaalberg schrijft op bladzijde 290: 'Voor elke vier militairen zetten de Nederlanders eind 1948 niet meer dan één politieagent in'. Voor Maleisië verwijs ik naar de mededeling van Brocades Zaalberg op bladzijde 297: 'Op het hoogtepunt van de campagne waren niet minder dan 300.000 man betrokken bij de bestrijding van de opstandelingen, die zelf niet talrijker waren dan 8.000 à 12.000 man. Met 35.000 troepen was het aantal militairen betrekkelijk gering, maar politietroepen (civiel en gendarmerie), *home guard* en andere veiligheidskorpsen leveren het hoofdbestanddeel van de troepenmacht. Ondanks dit enorme aantal was er negen jaar nodig om het verzet definitief te breken'. Maar dit geldt niet voor het Chinese deel van de bevolking, waarvoor zoals gezegd 41 jaar nodig was.

Wat de factor materiaal betreft, is het duidelijk dat de op de vermelde foto afgebeelde terreinvoertuigen ongeschikt zijn voor counter-insurgency, maar hiervoor toch worden ingezet. De Nederlandse bijdrage aan counter-insurgency is dus wat het materiaal betreft onvoldoende.

Onvoldoende troepen

Wat de Nederlands-Indonesische strijd betreft, had Nederland toen op 17 augustus 1945 Soekarno en Hatta de onafhankelijkheid van Indonesia uitroepen, slechts enkele bataljons in dit gebied. De Britten moesten daar voor orde zorgen, wat niet altijd lukte. Wel had Nederland in het najaar van 1945 snel een aantal onvoldoende geoefende bataljons uitgezonden, maar de Britten hadden deze in Maleisië laten debarkeren. Daar werden die verder geoefend.

In het voorjaar van 1946 werden deze bataljons naar Indonesië gestuurd waar zij Britse troepen aflosten. De Republiek Indonesia beheerste toen het grootste deel van dat gebied. Zij had een groot aantal gevechtseenheden georganiseerd in de *Tentara Nasional Indonesia* (TNI), die een guerrilla ontwikkelde tegen de Nederlanders. Ieder Nederlands bataljon had een gebied van 600 km² te beveiligen, hetgeen zij deden door intensief te patrouilleren. Maar kregen zij inlichtingen over plaats

en sterkte van hun tegenstanders dan waren die vogels gevlogen wanneer zij aankwamen.

Het Nederlandse inlichtingsysteem werd echter verbeterd door de oprichting van de *Netherlands Forces Intelligence Services* (NEFIS) en door maatregelen die de troep zelf nam. Bij de bataljons werden combatteams gevormd, bestaande uit militairen die aan hoge eisen van snel verplaatsen door moeilijk terrein, schietvaardigheid en waarnemingscapaciteit voldeden. Die teams bestonden uit vier man, opdat ze 's nachts contact met elkaar konden houden. De eisen waren zo streng dat slechts tien procent van het personeel van een infanteriebataljon hieraan voldeed.

Dat personeel leek overigens veel op het personeel van ons huidige Korps Commandotroepen, waarvan tijdens de opleiding een belangrijk deel niet aan de eisen kan voldoen. Het lukte de Nederlanders om in een tijd van anderhalf jaar drie divisies naar Indonesië te zenden. Geen wonder dat zij onder de naam 'politie actie' een grote militaire actie ondernamen.

Een van de TNI-regimenten werd toen gecommandeerd door kolonel Achmed Haris Nasution. Die was cadet geweest van de KMA in Bandoeng, gedurende de korte tijd dat deze in het begin van de jaren veertig van de 20-ste eeuw open was geweest. De Nederlanders sloegen snel dat regiment uit elkaar en Nasution en zijn mannen vluchtten het binnenland in en werden niet vervolgd. Toen begreep Nasution dat de Nederlanders slechts voldoende troepen hadden om de steden te bezetten en de verbindingen te beveiligen.

De Nederlanders hadden toen tweedeede van Java en belangrijke gebieden in Sumatra in handen gekregen. Een Nederlands bataljon moest toen een gebied van 1600 km² beveiligen.

Hoewel de Nederlandse counter-insurgency maatregelen waren verbeterd, kon de TNI guerrilla-activiteiten blijven uitvoeren.

Tweede politie actie

Nasution, inmiddels Chef Operatiën van de TNI, hield dan ook rekening met een tweede Nederlandse politie actie. Wetende dat de TNI niet in staat was in re-

guliere gevechten Nederlandse troepen te verslaan, kregen de TNI-eenheden de opdracht uit te wijken naar de (sub)districten waarin hij Java had verdeeld. Daarvanuit moest de guerrilla worden voorgezet. Met name Nederlandse verbindinglijnen en plantages zouden worden aangevallen. Voor het optreden vanuit deze districten was steun van de bevolking nodig en deze moest, zo nodig, worden afgedwongen. En Nasution kon er op rekenen dat als de TNI-eenheden succesvol waren, die steun zou komen, want de bevolking steunt een winnende partij.

Die tweede politie actie kwam (19 december 1948 tot begin 1949). De Nederlanders hadden toen de reeds vermelde 140.000 militairen verdeeld in vier divisies van ieder 18.000 man en verdere bezettingstroepen. Maar Nasution had berekend dat behalve die bezettingstroepen de Nederlanders tien divisies nodig hadden om geruime tijd de contra-guerrilla te kunnen volhouden. De Nederlandse troepensterkte bleek inderdaad onvoldoende om de infiltratie van de TNI effectief tegen te gaan en de bevolking afdoende bescherming te bieden. Deze verloor het vertrouwen in de Nederlandse troepen en koos partij voor de tegenstander. Nederland had de guerrilla verloren.

Het is duidelijk dat counter-insurgency gedurende lange tijd de inzet van een grote groep goed bewapende militairen vereist. De sterkte hiervan kan slechts in internationaal verband worden vastgesteld. Hierbij spelen de Verenigde Naties en de NAVO een belangrijke rol. Als lid van deze organisaties zal Nederland zich hieraan niet onttrekken, maar zijn ingezette troepen zijn onvoldoende beschermd.

Ook kan men zich afvragen of de politieke leiders van de NAVO-landen zich voldoende realiseren dat omvang en tijdsduur van counter-insurgency operaties zeer aanzienlijk kunnen zijn. Derhalve mijn aanvulling.

Literatuur

A. H. Nasution, *Fundamentals of Guerilla Warfare*, Djakarta 1970.

dr. F. SNAPPER
Reserve-kapitein der infanterie b.d.

ANTWOORD op meningen van anderen

'Hearts and minds' of 'search and destroy'?

Het doet mij deugd dat dr. F. Snapper het eens is met hetgeen ik schrijf in mijn artikel. Immers, de heer Snapper heeft niet alleen over het onderwerp *insurgency* en *counter-insurgency* gepubliceerd, hij is tijdens de Tweede Wereldoorlog in Italië aan de zijde van opstandelingen betrokken geweest bij irreguliere oorlogvoering.

De aanvullingen die hij doet op mijn stuk zijn interessant. Toch zie ik voor het leeuwendeel van deze materie geen plaats

in een algemene introductie in het onderwerp counter-insurgency. Wel zitten er in de reactie van de heer Snapper interessante aanknopingspunten voor toekomstig debat.

De vraag of open terreinvoertuigen geschikt zijn voor counter-insurgency operaties zal moeten worden beantwoord door militairen met recente operationele ervaring in Zuid-Afghanistan. De discussie die hieraan ten grondslag ligt gaat over de keuze tussen méér pantser, de noodzaak tot een open houding naar de bevolking en beweeglijkheid. Dit lijkt mij materie voor een artikel in de *Militaire Spectator* dat aansluit bij luitenant-kolonel D.M. Brongers' pleidooi voor het behoud van de tank.¹

De heer Snapper kaart ook een belangrijke thema aan als hij schrijft over het geringe aantal troepen tijdens counter-insurgency operaties in Nederlands-Indië. Hadden de Nederlanders destijds in de ko-

loniën meer troepen nodig? Is dat nu in Zuid-Afghanistan ook het geval? Of is het probleem nu, net als toen, juist het gebrek aan specialistisch militair personeel en vooral ook civiele capaciteit, zoals ambtenaren met bestuurlijke ervaring en politiepersoneel?

Zo zijn er talloze vragen die direct relevant zijn voor operaties zoals die in Afghanistan. Het is dan ook mijn hoop dat meer militairen, academici, en beleidsambtenaren, hun ideeën over counter-insurgency, net als de heer Snapper, op schrift stellen en traditionele militair-operationele wijsheden en beleid ter discussie stellen.

dr. T.W. BROCADES ZAALBERG – NIMH

¹ D.M. Brongers, 'De toekomst van de tank. Vervangen, aanpassen of afschrijven?' MS 2007 (176) (7/8), blz. 302-310.

BOEKEN bespreking

11 september Een onderzoek naar de feiten

Door David Ray Griffin
Rotterdam (Lemniscaat) 2006
250 blz.
ISBN 978 90 563 785 61
€ 19,95

Er is literatuur van vóór 11 september 2001 en er na. Deze dag is symbool voor een scharnierpunt in de geschiedenis. Net zoals de val van de Berlijnse Muur of de moord op John F. Kennedy krijgt een dergelijke gebeurtenis een haast mythische betekenis omdat iedereen een beeld heeft bij de details, originaliteit en oorspronkelijkheid. De 'onvoorstelbare' gebeurtenissen op 11 september 2001 in de Verenigde Staten hebben geleid tot stapels publicaties, plus de meest uiteenlopende visies op de oorzaken en gevolgen van de aanslagen.

Zes jaar na dato zijn de voorvallen van die dag nog steeds in nevelen gehuld en dat zullen ze voorlopig ook wel blijven.

11 september is synoniem geworden voor het feit dat alles van het ene op het andere moment anders kan zijn. Niet alleen vliegtuigen explodeerden in de WTC-torens en het Pentagon, er explodeerde ook een wereldbeeld. Zekerheden en zelfvertrouwen verdwenen van het ene op het andere moment. Dergelijke ingrijpende gebeurtenissen zijn inspirerend voor kunstenaars en schrijvers, maar hebben ook effect op beleidsmakers. Op het niveau van de agendering is de impact dat het perspectief drastisch verandert en het geheel nieuwe vragen en onderwerpen introduceert. Het uiteenspannen van de zekerheden is onderwerp op het niveau van de metafoor, te meer omdat met angst en onzekerheid alleen niet valt te leven.

Gewoonlijk worden vele pogingen ondernomen om wereldschokkende gebeurtenissen te verklaren en '9/11' is geen uitzondering. In 2005 reageerde het *State Department* op de veelheid van theorieën en verklaringen door op de eigen website een aantal aanwijzingen te plaatsen 'ter herkenning van verkeerde informatie' en

om complottheorieën te kunnen identificeren omdat deze – hoewel ze een grote aantrekkingskracht hebben – zelden waar zijn. Je kunt je natuurlijk af blijven vragen wat inlichtingendiensten nu wel en niet wisten, waarom de logboeken van de diverse instanties niet overeenkomen en waarom niemand adequaat reageerde op

allerlei signalen. Maar is dit geen wijsheid achteraf? Feit blijft dat de symbolische waarde en het effect veel sterker zijn dan de gebeurtenissen zelf.

Onderzoeksjournalisten wakkeren dit aan, vooral in de vs. Elvis? Die leeft nog. JFK? Die is vermoord door de maffia, de CIA, de Black Panthers of zelfs zijn eigen vrouw. '9/11' zal daarom nog lang in de frontlinie en de slag om de waarheid liggen. Een land dat de oorlog in Irak verliest, inspanningen om het Midden-Oosten te pacificeren in rook ziet opgaan en opgescheept zit met een president in wie het vertrouwen is verloren, zoekt naar simpele verklaringen voor complexe problemen die in gang leken te zijn gezet door de aanslagen van Al Qaida.

Verwoording van gevoelens

Het boek van prof. dr. David Ray Griffin vormt eigenlijk geen uitzondering. Misschien is het wel beter om het werk te beschouwen als een verwoording van gevoelens en vragen die leven onder een groot gedeelte van de Amerikanen. Uit recente opiniepeilingen in de vs bleek dat bijna de helft van de Amerikanen gelooft dat de door de regering ingestelde '9/11'-commissie zaken in de doofpot trachtte te stoppen. Een derde van de Amerikanen gelooft zelfs dat het Witte Huis geholpen heeft bij de aanslagen. Ook de populariteit van de internetdocumentaire Loose Change is een teken aan de wand: sinds mei heeft die een nummer-1 notering in de Google video top-100.

'9/11'-complottheorieën zijn aan de orde van de dag met miljoenen weblinks, tientallen boeken en een verzameling Amerikaanse twijfelaars die bekendstaat als de *9/11 Truth Movement*. Een boek met de titel *11 september. Een onderzoek naar de feiten* (oorspronkelijke titel: *The New Pearl Harbor – Disturbing Questions about the Bush Administration and 9/11*) is veelbelovend omdat het orde in brij lijkt te brengen. Griffin slaagt hierin slechts gedeeltelijk, omdat lang niet alle feiten openbaar zijn en de brij nog nauwelijks te overzien of te ordenen is. Wie het boek gelezen heeft kan slechts tot de conclusie komen dat er nog veel onderzoek gedaan moet worden, al was het alleen maar om feiten en fictie te kunnen scheiden.

Leemtes en vragen

Griffin weet wel wat hij noemt *de feiten* – voor zover ze bekend zijn en we moeten maar aannemen dat het inderdaad de feiten zijn – op een toegankelijke wijze te rangschikken. Hij constateert leemtes die hij soms door middel van redeneren probeert in te vullen, wat suggestief werkt, of door simpelweg een concrete vraag te stellen. De leemtes en vragen kunnen of worden niet door de officiële verklaringen beantwoord, wat ook weer vragen oproept. De auteur doet pogingen om dit te verklaren, waardoor ook hij bijdraagt aan de jungle van de complottheorieën. De bij het boek gevoegde dvd-documentaire *Confronting the Evidence: A Call to Reopen the 9/11 Investigation* draagt hier niet alleen aan bij, maar bevestigt ook de gedachte dat het boek wel eens onderdeel zou kunnen zijn van de lobby *Scolars for 9/11 Truth*. Griffin maakt sinds 2005 deel uit van deze groep academici, die pleit voor nader en onafhankelijk onderzoek naar de aanslagen.

Griffin is hoogleraar aan de Claremont School of Theology in Californië. Het is zijn taak als wetenschapper om zich niet per definitie neer te leggen bij de officiële verklaringen van 11 september. Hierin is hij geslaagd en dat maakt het lezen van dit boek de moeite waard. Maar hier had zijn ambitie moeten stoppen. Hij had kunnen volstaan met de constatering dat het voorlopig gissen blijft naar het verontrustende gehalte van de verklaringen. Dat dit alles te maken heeft met de *War on Terror* waarin de regering-Bush zich stortte en de nog lopende ambtstermijn van de president is evident. '9/11' was het startschot van een campagne en een wereldomvattende veldtocht of kruistocht en dat geeft de incidenten van die dag een mythische betekenis. Mede vanwege het fiasco van de veldtocht zal het nog generaties duren voordat op Griffins discussiepunten een steekhoudend antwoord komt.

drs. A.J.E. WAGEMAKER MA
luitenant-kolonel der mariniers

Democratie door interventie

De nieuwe White Man's Burden?
Door André Gerrits
Amsterdam (Amsterdam University Press) 2006
200 blz.
ISBN: 978 90 5356 958 0
€ 29,90

Democratiebevordering in staten waar oorlog heeft gewoed is een uiterst complexe aangelegenheid. De afgelopen decennia is een toenemend aantal internationale organisaties en overheden zich er mee bezig gaan houden. De pogingen om democratieën op te bouwen in landen als Irak, Bosnië en Afghanistan staan hoog op onze publieke agenda. Gaat het bij democratiebevordering om het verlenen van externe steun, dan doemen onherroepelijk vragen op over de haalbaarheid en de legitimiteit. Dergelijke aan interventie gekoppelde vragen staan voor de historicus André Gerrits centraal in *Democratie door Interventie. De nieuwe White Man's Burden?*. Gerrits schreef een gedocumenteerd, toegankelijk en gedreven essay. Het is duidelijk dat de auteur weet waar hij het over heeft: het boek is een weerslag van zijn kennis over postcommunistische toestanden en zijn ervaringen als verkiezingswaarnemer en sociaal-democratisch activist.

Gerrits heeft als uitgangspunt dat democratie voorwaarde is voor duurzame stabiliteit, al plaatst hij een aantal kanttekeningen die te maken hebben met wenselijkheid, haalbaarheid en mogelijkheid van interveniëren ten behoeve van democratiseren. Aan de hand van historische voorbeelden en onderzoek bestrijdt hij de opvatting dat democratie pas bereikt kan worden als de natiestaat met allerlei burgerlijke instellingen zich genesteld heeft. In de praktijk gebeurt dit gelijktijdig en is het een gevolg van een pragmatisch idealisme.

Ondertitel

De ondertitel van het boek, *De nieuwe White Man's Burden?*, verwijst naar de gedachte dat de huidige pogingen tot democratiebevordering passen in een langere traditie van westerse bemoeienis

en vermeende superioriteit ten aanzien van minder ontwikkelde gebieden. Echter, niet eerder werd de oproep om de wereld te verlossen van armoede (als belangrijkste oorzaak van instabiliteit) zo breed gedragen als nu. De Millennium Ontwikkelingsdoelen en een alomvattend plan om de ergste armoede binnen tien jaar te laten verdwijnen zijn resultaten. Volgens Gerrits heeft democratiebevordering een 'verheven' element: degenen die het verbreiden vinden dat het rechtvaardiger en beter is dan bestaande politieke systemen.

De essentie van de onder-titel is de badinerende houding van westerse professionals. Zij denken dat zij beter dan de arme bevolking weten wat de oplossing is voor arme mensen. Maar wanneer hun plannen falen, kunnen donoren niet worden weggestemd door kiezers, zoals in een democratie, of gecorrigeerd door de markt zoals bij een blunderend bedrijf gebeurt. Aansprakelijkheid en wederzijds vertrouwen zijn de sleutels voor succes. Gerrits beseft dat de *White Man* niet meer kan dan ondersteunen en assisteren, want de lokale bevolking met hun gekozen bestuurders moeten het zelf doen. Misschien klinkt dit idealistisch, maar in essentie heeft hij gelijk.

Gecomplieerd debat

De relatie tussen democratie, staatsvorming en (economische) ontwikkeling loopt als een rode draad door het boek, waarbij de auteur tevens de vraag aan de orde stelt of we door te interveniëren wel op de juiste weg zijn. Hierbij passeren stabiliteits-, en ontwikkelingsargumenten de revue, het debat is gecomplieerd. Democratie wordt als de meest geschikte regeringsvorm beschouwd om maatschappelijke conflicten beheersbaar te maken of

te houden en daarmee stabiele vrede te creëren. Maar welk verband er is tussen democratie, de mate van vijandigheid, sociale en economische ontwikkeling en armoedebestrijding in de naoorlogse samenleving blijft onduidelijk. Gerrits vraagt zich niet af of de ontwikkelings- en stabiliteitsargumenten ook tegen elkaar in kun-

wondermiddel zou zijn. Kritiek op democratiebevordering gaat hij overigens niet uit de weg. Een diepgaande discussie over de werkbaarheid van democratiseringsstrategieën was nuttiger geweest. Mogelijk is dit een bewuste keuze omdat dit boek gepubliceerd wordt in de populair-wetenschappelijke serie 'Studies over

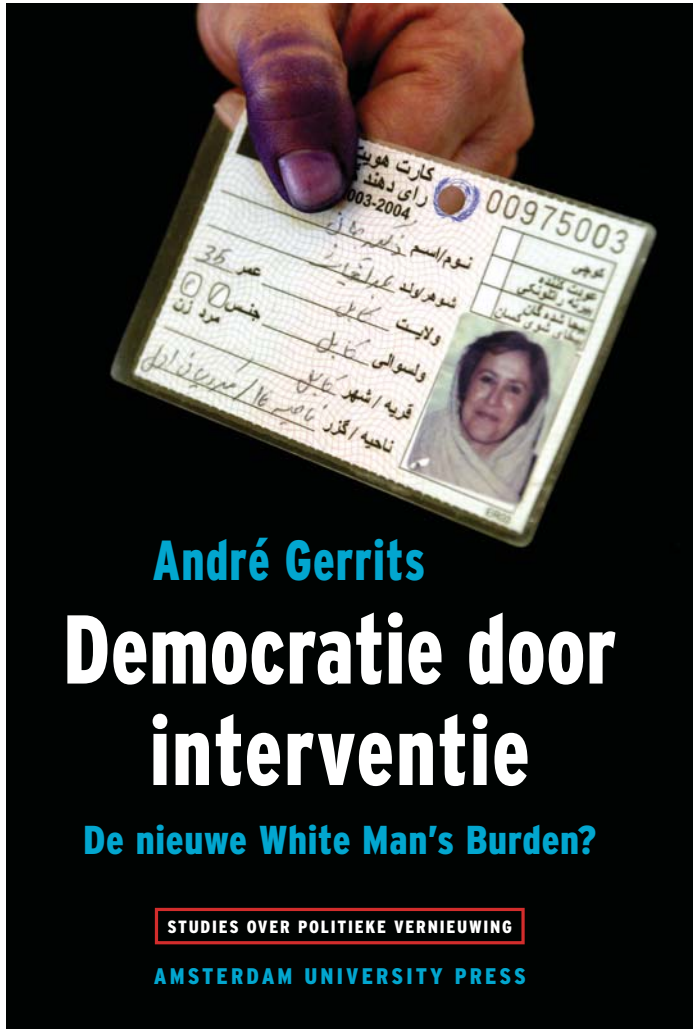
politieke vernieuwing'. De reeks heeft een kenmerkende hoge toegankelijkheid, brede thematiek en belicht de complexiteit van democratiebevordering. Dit gaat ten koste van nuance en het doorgronden van de problematiek.

Inzicht in de paradox

Democratie door interventie geeft op een leesbare, heldere en boeiende manier antwoord op een van de meest actuele en controversiële aspecten van de hedendaagse internationale politiek die verband houden met democratiebevordering. Omdat dit een belangrijke motivatie is in ons buitenlandsbeleid en verworden is tot misschien wel de kern-taak van de krijgsmacht, wordt dit boek aangeraden als inleiding en verkenning van de thematiek. Het geeft inzicht in de paradox die veel uitgezonden militairen bezighoudt. Door goed bedoelde westerse militaire interventies bleek het weliswaar mogelijk een dictator ten val te brengen, maar dat betekent nog niet dat daarmee een nieuw regime

wordt gerealiseerd dat vrijheid voor het individu hoog in het vaandel heeft. Oorlogen worden niet op slagvelden beslist, maar tijdens het winnen van (stabiele) vrede.

drs. A.J.E. WAGEMAKER MA
– luitenant-kolonel der mariniers

André Gerrits

Democratie door interventie

De nieuwe White Man's Burden?

STUDIES OVER POLITIEKE VERNIEUWING

AMSTERDAM UNIVERSITY PRESS

nen werken. Dat de invoering van (meer) democratie in stabiele, maar autocratisch bestuurd landen de economische instabiliteit kan vergroten en daarmee de onrust is geen issue in het boek. Of omgekeerd, is een zekere mate van ontwikkeling noodzakelijk voor de invoering van democratische instituties zonder dat de politieke stabiliteit in gevaar wordt gebracht?

De auteur blijft nogal eens steken in algemeenheden waarbij democratiseren een

Weegschaaltjes

L. Polman*

Moet de 'War on Terror' objectief kunnen worden beoordeeld? Niet iedereen vindt dat nodig. De Nederlands-Amerikaanse schrijver Ian Buruma bijvoorbeeld vindt dat oorlogen lang niet altijd twee kanten hebben.

'Iemand die in 1938 over de vervolging van joden in Duitsland zou hebben gerapporteerd, zou het verhaal niet evenwichtiger hebben gemaakt door voor wederhoor bij Joseph Goebbels aan te kloppen,' zei hij.

Niet iedereen wil het dus, maar *kan* het? Welke kant van het verhaal vertel je als je bepaalde woorden gebruikt? Zijn het 'coalitietroepen' in Afghanistan, of is het net zo goed een 'bezettingsmacht'? Wie kan het verschil nog uitleggen tussen 'extremisten' en 'moslimverzet'?

Is er behalve van 'bloedige aanslagen' ook sprake van 'bloedige bezetting'? Is het 'luchtsteun' voor troepen aan de grond, of zijn het bombardementen op de burgers daar? Sneuvelen er bij zo'n actie 17, 30, of 65 'moslimterroristen' of 'vrijheidsstrijders'? En werden die 'uitgeschakeld' of 'vermoord'? Zijn de termen 'vredesmissie' en 'vredesproces' altijd van toepassing als we militair uitrukken en is 'oorlog' dan eigenlijk 'vrede' dus?

De woordkeuze in de beschrijving van de 'War on Terror' heeft potentieel ingrijpende consequenties.

Neem de zaak Al-Marri. De heer Ali al-Marri is Amerikaans staatsburger. De Amerikaanse overheid verdenkt hem ervan lid van Al Qaida te zijn. Vier jaar geleden werd hij gearresteerd en sindsdien kwijnt hij weg in een militair cachot in de Amerikaanse stad Charleston. Onlangs echter bepaalde de federale rechter dat zijn detentie onwettig is. Al Qaida vertegenwoordigt geen land en is dus geen krijgsmacht. Mr. Al-Marri is *dús* een burger en mag niet door militairen worden vastgehouden.

Hier worden de linguïstische valkuilen in de 'War on Terror' mooi blootgelegd. In het internationaal oorlogsrecht moet het verschil tussen burgers en militairen gerespecteerd worden. Sinds het uitbreken van de 'War on Terror' rommelen we met die scheidslijn. Westerse overheden categoriseren Al Qaida-leden en allerhande 'jihadisten' als militaire vijanden. De voormalige NAVO-bevelvoerder Wesley Clark waarschuwde in *The New York Times* dat we dat vooral niet moeten doen, want ordinaire criminelen kunnen dan aanspraak kunnen maken op privileges die bij de militaire status horen. De vijand doden is zo'n voorrecht en vijandige installaties vernietigen. Het Pentagon, dus.

* Mw. L. Polman is freelance journalist en auteur van *'k Zag twee beren, over de 'achterkant' van de VN-vredesmissies.*

Willen we het terrorisme verslaan, dan moeten we er alles aan doen om de eerbaarheid van hún doelen en middelen te ontkennen en die van ons te benadrukken, zegt Clark. Eerbaar is het om onze militairen te blijven inprenten dat burgers en militairen iets anders zijn. Eerbaar zou het zijn als onze overheden die scheiding ook strikt blijven hanteren. Clark pleit er daarom voor om terroristen op z'n best de status van moderne piraten te gunnen. Als gewone dienders ze niet te pakken kunnen krijgen, kunnen we militairen vragen om zo'n piraat even te arresteren, maar die vervolgens te overhandigen aan de civiele rechter.

'Piraat' of 'vijandelijke strijder'? De keuze voor een van de twee termen kan maar zo tot gevolg hebben dat Guantánamo binnenkort leegstaat.

Niet veel andere militairen dan Wesley Clark putten bevrediging uit semantische fijnproeverij, is mijn indruk.

Hoe de kaarten voor militairen in het veld zo'n beetje geschud zijn, is te distilleren uit het handboekje dat Amerikaanse soldaten meekrijgen als ze op een van de fronten van de 'War on Terror', c.q. een van de piratennesten, afgestuurd worden.

Behalve diagrammen van de structuren van de Iraakse en Afghaanse krijgsmachten en voorbeelden van plaatselijke verkeersborden, staan er vier pagina's basistaal dingetjes in, zoals 'Spreekt u Engels', 'Ik ben een Amerikaan' en 'Ik ben verdwaald'. Taalkundig interessant is verder alleen nog een passage over de techniek van het doorzoeken van 'hadji houses'. Daarin wordt niet toegelicht hoe we 'hadji' moeten definiëren: als 'persoon die de pelgrimage naar Mekka heeft volbracht', of als 'willekeurig welke inboorling'?

In mondelinge soldateninstructies worden woorden ook niet op schaaltes gewogen. Een Afghaanse maaltijd is 'raghead food', zeg maar voddenkopvoer (zoals in 'persoon met lange sjaal om zijn hoofd', denk ik) en dient standaard te worden afgeslagen. Verder wordt gesproken van 'Jihad Johnny's', 'zandnegers' en soms van 'boze baarden'. Ik heb het allemaal gehoord in Afghanistan.

Maar ach, de tegenpartij (of zijn het de 'nog niet overtuigden') heb ik zich ook wel eens zien verliezen in semantische wildplasserij. Of herkent u zich wel in hun omschrijving van de coalitie als 'zionistische kruisvaarders'?

BERICHT UIT AFRIKA

P(r)ikken

drs. F. Matser – kolonel van de militair psychologische en sociologische dienst*

Ik heb u al eens deelgenoot gemaakt van mijn werkzaamheden in de Bosnische hoofdstad Sarajevo, bij de staf van de internationale troepenmacht SFOR. Bosnië was in die tijd (en is helaas nog steeds) een van de meest bemijnde gebieden van de wereld. De landmijn is immers een echt succesnummer: een van de goedkoopste en meest 'betrouwbare' wapens in de wereld.

En dat is dan ook het geheim van zijn succes. Betrouwbaar, omdat een mijn die je ergens neerlegt vaak 20 jaar later nog gewoon doet waar hij voor is aangeschaft: ontploffen als iets of iemand erop gaat staan. Goedkoop, omdat een anti-personeelsmijn maar een paar euro kost, geen voedsel, salaris, training of onderhoud vraagt en altijd oplet. Kortom, het is even tragisch als begrijpelijk dat in tal van conflicten in *poor man's countries* tientallen miljoenen landmijnen zijn gebruikt.

Als reguliere, goed getrainde en gedisciplineerde legereenheden mijnen leggen, is het probleem doorgaans nog beheersbaar. Mijnen worden via vaste patronen gelegd, ze voldoen aan een zekere opspoorbaarheid en er worden nauwkeurige kaarten gemaakt van de bemijnde gebieden. Voor ervaren genisten is, met behulp van die kennis en enige hulpmiddelen, het opsporen van mijnen geen sinecure maar wel uitvoerbaar.

Als mijnen door irreguliere strijders (of reguliere legers met andere dan alleen operationele bedoelingen) worden gelegd, heb je echter een dik probleem. Want omdat dit soort misdadigers zich niet aan regels en

conventies houdt, wordt opsporen en ruimen daarna een bijna hopeloze zaak. Met name de anti-personeelsmijnen zijn al sinds tientallen jaren vrijwel volledig uit kunststoffen vervaardigd en daardoor met technische hulpmiddelen als mijnendetectors niet opspoorbaar. Er blijft dan maar één manier over: prikken!

Vooral in de Scandinavische landen is er oog voor dit wereldwijde probleem. Zowel regeringen als hulporganisaties uit landen als Zweden, Noorwegen en Denemarken stellen al jaren forse bedragen ter beschikking voor het financieren van ontminningsprojecten. Sommige landen waar burgeroorlogen en conflicten hebben gewoed, spelen daar handig op in. Ze nemen extra genie-eenheden op in hun slagorde, die deze werkzaamheden tegen betaling uitvoeren. Zo ook Bosnië.

Voor een dagvergoeding (lees: gevarengeld) van zo'n 15 tot 20 euro, is een mijnenruimer op deze manier verzekerd van een – naar lokale begrippen – aantrekkelijke maandtoelage. En dat is in een land waar 40 procent van de bevolking werkloos is, best verleidelijk. Een beetje risico neemt men daarvoor wel op de koop toe. En natuurlijk: alles in drievoud, want een Bosnische Serviër kan natuurlijk echt geen mijnen ruimen op Kroatisch of Bosniac (Moslim) grondgebied of omgekeerd.

Mijnenruimen is een zeer tijdrovend en risicovol werkje. Een goede 'mijnenprikker' kan niet veel meer dan enkele tientallen vierkante meters op een dag doen. Je kunt ook niet met te veel mensen op één plek werken en hoe goed je ook best je doet, ieder jaar is er wel één of twee keer een moment van onoplettendheid, wat door-

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van kolonel (KL) Frans Matser en majoor mariniers Marc Houben.

gaans ernstige gevolgen heeft. Nu even terug naar Bosnië. Wat mijn Engelse *Chief Demining* opviel was dat het gedoneerde geld ieder jaar doorgaans ergens in september uitgegeven was. En dat terwijl heel keurig door de staf van SFOR werd uitgerekend hoeveel werk in uitvoering kon worden gegeven voor het beschikbare budget. De toelages werden dan gestopt, wat voor veel onrust onder de lokale 'ruimers' zorgde, tot stakingen toe!

Uiteindelijk werd op verzoek van de donerende landen door de staf van SFOR een onderzoek uitgevoerd. Om te beginnen werden de lijsten met namen van mensen die recht hadden op de toelage, goed tegen het licht gehouden. Het zal u niet verbazen dat op die lijsten naast de mineurs – die werkelijk fysiek bezig waren in het veld – ook de namen stonden van hun sergeanten (die toezicht hielden), hun luitenants (die de planning maakten), hun compagniescommandanten (die verantwoordelijk waren voor de inzet), de officieren van de bataljonsstaf (die alles coördineerden) en alle officieren van het regiment (die het geheel logistiek ondersteunden).

U dient dan te bedenken dat een toelage van 200 à 300 euro per maand voor de meeste Bosnische officieren een verdubbeling van hun maandsalaris betekent en voor velen het verschil vertegenwoordigt tussen een karig bestaan en enige luxe voor hun gezin en bijvoorbeeld een auto.

Natuurlijk zijn er in goed overleg tussen SFOR, de financiers en de Bosnische legerleiding(en) maatregelen genomen om dit creatieve gebruik van de dagstaten tegen te gaan (althans voor enige tijd). Bovendien werd er in toenemende mate gebruik ge-

maakt van civiele bedrijven (met doorgaans veel ex-militairen in de gelederen). Zij bleken in staat (door minder overhead en door zich te concentreren op één taak: prikken) dit soort werkzaamheden veel goedkoper uit te voeren. Dat leidde er overigens in een aantal gevallen weer toe dat 'onbekenden' 's nachts stiekem weer één of twee mijnen terugplaatsten in het reeds geruimde gebied van deze nieuwe entrepreneurs.

Toen er daarna ongelukken gebeurden, riepen sommige militairen wel heel snel en hard dat die civiele bedrijven echt niet goed hun werk deden en dat de (lucratieve) markt van mijnenprikken toch vooral exclusief in handen van de militaire eenheden moest blijven. Nachtelijke bewaking van de geruimde gebieden werd daarna een extra kostenpost op de begroting van de civiele ondernemers, die deze aantrekkelijke markt toch niet één-twee-drie wilden laten schieten.

Zoals u weet heeft elke medaille twee zijden. Het goede nieuws voor genisten en lokale entrepreneurs is dat, gelet op het aantal mijnen in Bosnië, alle civiele en militaire ruimers samen nog honderd jaar werk hebben. De keerzijde is echter dat het onwaarschijnlijk is dat er binnenkort nog geld voor toelages is. De internationale gemeenschap is Bosnië – na meer dan tien jaar doneren en frauderen – een beetje moe.

De aandacht van donateurs richt zich steeds meer op andere meer sexy post-conflict gebieden in de wereld: Irak, Afghanistan, Afrika. En ik voorspel u: de historie zal zich daar herhalen. Want prikken en pikken zijn helaas onlosmakelijk verbonden met de nasleep van om het even welke oorlog of crisesoperatie. ■

Editoriaal – Extra veteranen?

Nederland telt op dit ogenblik ongeveer 150.000 veteranen: mannen en vrouwen, voormalige militairen (of gemilitariseerde burgers) met de Nederlandse nationaliteit die het koninkrijk dienden onder oorlogs- of vergelijkbare omstandigheden. Defensie heeft nu een solide veteranenbeleid. Sommigen willen de militairen uit de Koude Oorlog dezelfde status als veteranen geven. Dit conflict kan echter niet op één lijn worden gesteld met de genoemde omstandigheden. Het oprekken van de criteria zou tot devaluatie van de veteranenstatus leiden en moet van de hand worden gewezen.

P.J.E.J. van den Aker – Kennis is macht, karakter is meer!

De krijgsmacht beleeft roerige tijden. Terwijl cadetten en adelborsten worden opgeleid, worden startfuncties opgeheven. Defensie vraagt daarnaast aandacht voor integriteit, waarden en normen. De auteur gaat in op de ontwikkelingen rond officiersvorming, de Nederlandse Defensie Academie, het domein van de officier, de profielschets en de eisen. Hij presenteert een model voor officiersvorming: een dynamisch en cyclisch proces, dat moet zeker stellen dat de krijgsmacht blijft beschikken over officieren met zowel het gewenste niveau als het gewenste karakter.

DE TOEKOMST IN RETROSPECTIEF DRIE KRIJGSWETENSCHAPPELIJKE ESSAYS VAN DE HOGERE DEFENSIE VORMING

P. G. van der Tuin – Inzet van een zelfstandige logistieke taskforce

Een fictieve generaal Loggie legt een fictieve cadet Jansen in 2025 uit wat er binnen de Nederlandse krijgsmacht gebeurde op het gebied van de logistiek. In de jaren negentig van de vorige eeuw werd een logistieke taskforce ingezet bij UNPROFOR in Bosnië. De generaal legt uit waarom het bijna 25 jaar duurde om een werkelijk onafhankelijke 'joint-combined' logistieke taskforce, geschikt voor inzet binnen de NAVO, te kunnen realiseren.

F. Lenssen – Eerst was er gas

In de periode 2007-2025 werd duidelijk dat nieuwe spelers in de internationale arena aan invloed wonden. De zucht naar schone energie had invloed op de stabiliteit in de wereld. Europa en Nederland zagen dat er behoefte ontstond aan een soort VOC-mentaliteit in het kwadraat. Een fictieve marineofficier van hoge rang geeft aan hoe de energiebehoefte bepalend werd voor het vormgeven van de Nederlandse marine.

H. Suurveld – De ontwikkeling van het Nederlands 'joint' opereren

Op de brugvleugel van het nieuwste Nederlandse Joint Support Ship kijkt een fictieve marineofficier met een hoge rang terug op het tot stand komen van een echte 'joint' doctrine voor de krijgsmacht. Gezamenlijke vorming was een goede start. Gezamenlijk deelnemen aan vredesoperaties vormde de echte opmaat. De krijgsmacht heeft in 2025 een doctrine en een structuur die laten zien dat 'joint' méér oplevert dan de som der delen.

L. Polman - Weegschaaltjes

Moet de 'War on Terror' objectief kunnen worden beoordeeld? Niet iedereen vindt dat nodig. Niet iedereen wil het dus, maar *kan* het eigenlijk wel? Welke kant van het verhaal vertel je als je bepaalde woorden gebruikt? Is er behalve van een 'bloedige aanslag' ook sprake van een 'bloedige bezetting'? De woordkeuze kan ingrijpende consequenties hebben. Hoe moeten we 'hadji' definiëren in een instructieboek voor Amerikaanse militairen? Als 'pelgrim die in Mekka was', of als 'willekeurig welke inboorling'? Ook in Afghanistan zelf neemt men het met de woordkeuze niet zo nauw. Of herkent u de coalitie in de termen 'zionistische kruisvaarders'?

F. Matser – P(r)ikken

Ik heb eerder laten weten dat ik diende bij de staf van SFOR in Bosnië. Bosnië was (en is) een van de gebieden ter wereld waar de meeste mijnen liggen. De mijn is een succesnummer! Ze zijn daar kwistig rondgestrooid. De enige oplossing: prikken. We ontdekten daar dat de loonlijsten van prikkers creatief waren opgesteld. Het goede nieuws: er is nog honderd jaar prikkwerk. Het slechte nieuws: men heeft genoeg van doneren en frauderen. De geschiedenis zal zich herhalen: prikken en pikken volgen namelijk op elk gewapend conflict.

Summaries

Editorial – More Veterans?

The Netherlands has some 150.000 veterans: men and women, military and militarized civilians of Dutch nationality who served the Kingdom of the Netherlands during conditions of war or comparable. We now have a solid policy concerning veterans. However, some people claim that military who served during the Cold War should be recognized as veterans too. That seems to be a bridge too far. This period cannot be compared with conditions of war. Stretching the criteria would devalue the present status of veterans and has to be declined.

P.J.E.J. van den Aker – Knowledge is Power, Character is More!

While (naval) cadets are trained and educated the organization of the Armed Forces changes. We demand attention for integrity and values. But how do we educate and prepare our future leaders? The author elaborates on recent developments, the Netherlands Defense Academy, the domain of the officer, his or her profile and the resulting demands. He presents a model for officer education as the core of a dynamic and cyclic process that should secure officers with the right intellectual level and the right character.

THE FUTURE IN RETROSPECTIVE ESSAYS IN MILITARY SCIENCE

P.G. van der Tuin – The Independent Logistic Taskforce

In 2025, a fictitious general Loggie explains an imaginary cadet Jansen what happened within the Dutch Armed Forces in the field of logistics. In the nineteen-nineties a Dutch logistic taskforce was sent to UNPROFOR in Bosnia. The general clarifies why it took almost 25 years since then to create a really independent joint-combined logistic taskforce that could be offered to NATO.

F. Lenssen – First there Was Gas

Between 2007 and 2025 the world witnessed a growing influence of new players in the international arena. The desire for clean energy influenced stability. Europe and the Netherlands were confronted with the need for a VOC-mentality raised to the square. A fictitious high-ranking naval officer reflects on how the desire for clean energy shaped the Dutch Navy.

H. Suurveld – The Development of Dutch Joint Operating

On the bridge of the newest Dutch Joint Support Ship a fictitious high-ranking naval officer reflects on the development of a real joint doctrine for the Dutch Armed Forces. Joint education proved to be a good start. Joint operations during peacekeeping operations were the proof of the pudding and finally brought the kind of 'joint' that demonstrates that the whole is more than the sum of elements.

L. Polman – Small Scales

Should the 'War on Terror' be judged objectively? Not everybody agrees, not everybody wants to. But is it possible? The choice of words potentially has severe consequences. There are many linguistic traps. Is 'hadji', one of the words in a leaflet for US soldiers in the field, someone who completed a pilgrimage to Mecca, or just 'any native'? Semantic arm wrestling can be observed in both parties involved. Or do you recognize yourself in the opponent's description of Coalition forces as 'Zionist crusaders'?

F. Matser – To Prick and to Pilfer

I have mentioned earlier that I served in Staff SFOR in Bosnia. Bosnia was (and is) one of the most densely mined areas in the world. Mines have been strewn about and the only way to clear them is to prick. We discovered, however, that the lists of those who pricked showed some real creativity. The good news: there is work left for another century. The bad news: the world is getting tired of donating and pilfering. But history will repeat itself: pricking and pilfering follows every armed conflict.

Aankondiging

Op **15 november 2007** organiseren het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) en de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap (KVBK) een symposium onder de titel:

Counter-Insurgency: Historical Roots and Relevance

Door de conflicten in Irak en Afghanistan staat *counter-insurgency* volop in de belangstelling. Deskundigen en doctrineschrijvers lijken het tegenwoordig eens over de bevolkingsgerichte aanpak, de zogenoemde *hearts and minds*-benadering, bij het bestrijden van een gewapende opstand. De Amerikaanse strategisch denker Edward Luttwak wijst er echter op dat de geschiedenis leert dat de meeste opstanden juist met succes zijn onderdrukt door middel van geweld, dwang en 'the will to out-terrorize the insurgents'.

Vragen die tijdens het symposium aan bod komen zijn:

- Wat is counter-insurgency? Is het terecht dat het Britse 'hearts and minds'-model, zoals toegepast in Maleisië, is verheven tot schoolvoorbeeld?
- Hoe verliep de bestrijding van opstanden in voormalig Nederlands-Indië? Wat valt er van de Nederlandse counter-insurgency ervaring te leren?
- Op welke wijze wordt de recente ervaring in Irak gebruikt bij het herschrijven van de klassieke Britse counter-insurgency doctrine?
- Hoe heeft de Amerikaanse militaire geschiedenis de nieuwste counter-insurgency doctrine van de Amerikaanse krijgsmacht beïnvloed?
- Waarom is civiel-militaire samenwerking bij hedendaagse counter-insurgency campagnes complexer dan in het koloniale verleden?

Spreekers: Prof. dr. Ian Beckett (University College, Northampton), Dr. Conrad Crane (U.S. Army Military History Institute), Mr. David Hazel (UK Ministry of Defence), Dr. Jaap de Moor (NIMH), Dr. Thijs Brocades Zaalberg (NIMH).

Het symposium sluit af met een paneldebat over de vraag of historische lessen tegenwoordig nog wel toepasbaar zijn. Aan dit debat zal een aantal militairen met recente operationele ervaring deelnemen.

Locatie Koninklijke Bibliotheek, Prins Willem-Alexanderhof 5, Den Haag (op loopafstand van station Den Haag CS)

Tijd Ontvangst 9.00 uur, aanvang symposium 9.30 uur **(GEWIJZIGDE AANVANGSTIJD!)**
Afsluitende borrel 17.00 uur

Voertaal Engels

Op de avond voorafgaand aan het symposium geeft generaal-majoor Ton van Loon een presentatie over zijn ervaring als commandant van ISAF Regional Command South.

Datum 14 november 2007

Locatie Sociëteit de Witte, Plein 24, Den Haag

Tijd Zaal open 17.30 uur, aanvang lezing 18.00 uur

U kunt zich aanmelden voor (één van) beide evenementen via de website van de KVBK (www.kvbk.nl) of bij mw. Gerritsen 030-2146005.